

Univerzita Hradec Králové
Filozofická fakulta
Katedra politologie

**Vliv volebních kvót na politickou reprezentaci žen v Burundi, Keni a
Rwandě**

Diplomová práce

Vypracovala: Veronika Hojná
Studijní program: N6701 Politologie
Studijní obor: Politologie – africká studia
Forma studia: Prezenční

Vedoucí: doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc.

Hradec Králové, 2023

Zadání diplomové práce

Autor: Veronika Hojná

Studium: F21NP0023

Studijní program: N6701 Politologie

Studijní obor: Politologie - africká studia

Název diplomové práce: **Vliv volebních kvót na politickou reprezentaci žen v Burundi, Keni a Rwandě**

Název diplomové práce AJ: The impact of electoral quotas on women's political representation in Burundi, Kenya and Rwanda

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce zkoumá politickou reprezentaci žen v politice za účelem zmapovat problematiku volebních kvót. Práce se věnuje volbám v Keni, Burundi a Rwandě. Struktura výzkumu je zpracována tak, aby byly shrnuty vždy dvojice výsledky voleb před zavedením kvót a pak jsou řešeny volby až do současnosti. Cílem práce je zodpovědět výzkumnou otázku: ?Jak se změnila politická reprezentace žen v Keni, Burundi a Rwandě po zavedení volebních kvót, jsou kvóty pravidelně naplňovány a pokud ne, co tuto situaci může způsobovat?? Práce bude rozdělena na dvě části ? teoretickou a empirickou. Teoretická část se věnuje politické reprezentaci, volebnímu systému a kvótám v Keni, Burundi a Rwandě, protože bez těchto základů problematiku nelze pochopit. Druhá část, tedy empirická část, je věnována jednotlivým volbám, kde bude zobrazeno kolik žen v daném roce kandidovalo, jestli byla splněna volební kvóta a pokud ne, tak řešit, co k tuto situaci mohlo způsobit.

Klíma, J. (2012). Dějiny Afriky: vývoj kontinentu, regionů a států. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. Paxton, P., & Kunovich, S. (2003). Women's political representation: The importance of ideology. *Social forces*, 82(1), 87-113. Pitkin, H. (1972). *The Concept of Political Representation*. Berkeley: University of California Press. Sapiro, Virginia. (1980). News from the Front: Inter-Sex and Intergenerational Conflict over the Status of Women. *Western Political Quarterly* 2: 260-77

Zadávající pracoviště: Katedra politologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: doc. PhDr. Vlastimil Fiala, CSc.

Datum zadání závěrečné práce: 16.1.2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové 14.12.2023

.....

Veronika Hojná

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce, doc. PhDr. Vlastimilovi Fialovi, CSc., za odborné vedení, cenné rady a materiály.

Poděkování patří i mé rodině a přátelům za podporu a trpělivost.

Anotace

HOJNÁ, VERONIKA. (2023). *Vliv volebních kvót na politickou reprezentaci žen v Burundi, Keni a Rwandě*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 2023. Diplomová práce.

Diplomová práce zkoumá politickou reprezentaci žen v politice za účelem zmapovat problematiku volebních kvót. Práce se věnuje volbám v Keni, Burundi a Rwandě. Struktura výzkumu je zpracována tak, aby byly shrnuty vždy dvojce výsledky voleb před zavedením kvót a pak jsou řešeny volby až do současnosti. Cílem práce je zodpovědět výzkumnou otázku: "Jak se změnila politická reprezentace žen v Keni, Burundi a Rwandě po zavedení volebních kvót, jsou kvóty pravidelně naplňovány a pokud ne, co tuto situaci může způsobovat?"

Teoretická část práce se soustředí na politickou reprezentaci a na reprezentaci žen. Také se věnuje volebním kvótám, jejich implementaci a typům. V empirické části již jsou implementace kvót v daných státech, kde práce zkoumá, jak jsou zaneseny v zákonech a jak ovlivnily výsledky voleb.

Klíčová slova: volební kvóty, genderové kvóty, zastoupení žen, Keňa, Burundi, Rwanda

Annotation

HOJNÁ, VERONIKA. (2023). The impact of electoral quotas on women's political representation in Burundi, Kenya and Rwanda. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University of Hradec Králové. 2023.

This thesis examines the political representation of women in politics in order to map the issue of electoral quotas. The thesis looks at elections in Kenya, Burundi and Rwanda. The structure of the research is designed to summarise the results of each election before the introduction of quotas and then the elections up to the present are addressed. The aim of the paper is to answer the research question: "How has the political representation of women changed in Kenya, Burundi and Rwanda after the introduction of electoral quotas, are quotas regularly met and if not, what might be causing this situation?"

The theoretical part of the paper focuses on political representation and women's representation. It also looks at electoral quotas, their implementation and types. The empirical part already covers the implementation of quotas in the states, where the thesis examines how they are embedded in the laws and how they have affected the election results.

Keywords: electoral quotas, gender quotas, women's representation, Kenya, Burundi, Rwanda

Obsah

ÚVOD.....	8
1 TEORIE REPREZENTACE ŽEN V POLITICE.....	12
1.1 POLITICKÁ REPREZENTACE.....	13
1.2 REPREZENTACE ŽEN.....	15
1.3 REPREZENTACE ŽEN V AFRICE.....	17
1.4 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ POLITICKOU REPREZENTACI ŽEN.....	18
1.4.1 <i>Vzdělání a ekonomická situace</i>	19
1.4.2 <i>Kulturní a sociální aspekty</i>	20
1.4.3 <i>Etnická nerovnost</i>	22
1.4.4 <i>Podpora organizací a hnutí</i>	23
1.4.5 <i>Volební a politický systém</i>	24
2 TEORIE VOLEBNÍCH KVÓT.....	25
2.1 VOLEBNÍ KVÓTY.....	25
2.2 TYPY KVÓT.....	26
2.3 KVÓTY A VOLEBNÍ SYSTÉMY.....	27
2.4 PROBLEMATIKA VOLEBNÍCH KVÓT.....	27
2.5 VÝHODY A NEVÝHODY KVÓT.....	29
2.5.1 <i>Výhody</i>	29
2.5.2 <i>Nevýhody</i>	29
2.6 KVÓTY VE SVĚTĚ.....	30
3 ANALÝZA VOLEBNÍCH KVÓT V BURUNDI, KENI A RWANDĚ.....	31
3.1 POLITICKÝ VÝVOJ.....	31
3.2 ZASTOUPENÍ ŽEN PŘED KVÓTAMI.....	35
3.2.1 <i>Porovnání výsledků voleb před zavedením kvót</i>	37
3.3 PROCES ZAVÁDĚNÍ KVÓT.....	39
3.4 TYPY KVÓT A VOLEBNÍ SYSTÉM.....	45
3.4.1 <i>Porovnání výsledků voleb po zavedení kvót</i>	48
3.5 VÝHODY A NEVÝHODY VOLEBNÍCH KVÓT V BURUNDI, KENI A RWANDĚ.....	53
ZÁVĚR.....	54
PRAMENY A LITERATURA.....	57
PRAMENY.....	57
LITERATURA.....	60

Úvod

Je všeobecně známo, že přibližně půlku populace na světě tvoří ženy. Také tvoří 50 % pracovní síly, a přesto se lze setkat s jejich nedostatečným zastoupením, nebo dokonce upíráním jejich politických práv. Příkladem může být Saudská Arábie, která dala ženám volební právo pasivní i aktivní až po roce 2015 (Dahlerup, 2005, pp. 141-153). Až jedna miliarda žen stále žije v chudobě a rozhodování o jejich životě je často v rukou mužů. Po celém světě je v parlamentech (v obou komorách) k roku 2023 pouze 26,8 % žen, to znamená, že stále je tu více jak 73 % mužů, kteří mají rozhodovat o životě žen. Při pohledu na subsaharskou Afriku lze zjistit, že podíl žen v politice tvoří 27,8 % v obou komorách parlamentu. Ovšem výsledek vylepšuje především Rwanda, která má více jak 60 % žen v parlamentu, čehož dosáhla mimo jiné i nastavením genderových volebních kvót (Inter-Parliamentary Union, 2023).

Volební kvóty mají ženám zpřístupnit politiku a podílet se tak na rovném zastoupení žen. Kvóty jsou nástrojem, jehož implementace je velmi důležitá, ovšem často nevyzpytatelná. Cílem této práce je pozorovat, jaký vliv mají volební kvóty na reprezentaci žen. Často se sleduje pouze celý region, nebo jedna konkrétní země, ovšem tato práce se soustředí na komparaci tří států, kde zkoumá, jak jsou kvóty zakotveny v zákonech, jestli a jak jsou vymahatelné, jestli jsou kvóty dodržovány a jak se v průběhu času mění počet žen v politice. Práce tedy odpovídá na výzkumnou otázku: „Jak se změnila politická reprezentace žen v Keni, Burundi a Rwandě po zavedení volebních kvót, jsou kvóty pravidelně naplňovány a pokud ne, co tuto situaci může způsobovat?“. Pro celistvost a směrodatnost výsledků jsou vždy zkoumány dvojice volby před zavedením kvót a volby až do současnosti.

Tato práce navazuje na teorie reprezentace žen v politice a teorie volebních kvót. Hlavními představiteli teorie politické reprezentace a reprezentace žen jsou Hana Pitkin¹ (1972), Virginia Sapiro (1979, 1980, 1981) a Pamela Paxton (1997). A hlavními teoretiky v oblasti volebních kvót jsou McCann, J. (2013), Drude Dahlerup (2005) a Amanda Clayton (2021). Práce nejprve pracuje s teoriemi, kde se soustředí na to, co všechno může ovlivňovat politickou reprezentaci žen, aby bylo možné sledovat v analytické části konkrétní ukazatele. Aby bylo možné státy

¹ Autorka se rozhodla v této práci nepřechylovat ženská jména cizího původu.

smysluplně porovnat, je zapotřebí stanovit období, které se bere v potaz. Proto je nejdříve ze všeho představena historie všech států od získání nezávislosti, protože již tyto historické události velice ovlivnily politický vývoj zemí. Poté jsou prozkoumány ústavy těchto tří států, které předcházely ústavám, které poprvé obsahovaly volební genderové kvóty. Jelikož každý z těchto tří států koná volby jinak, stejně tak každý přijal genderové volební kvóty v jiném roce a má jiné volební období, pro porovnatelnost všech informací jsou brány v potaz vždy dvoje volby před zavedením kvót. Poté je řešena samotná implementace volebních kvót, jak k ní státy přistupovaly a jaký to mělo dopad. Nakonec jsou představeny ústavy, kde se poprvé objevily kvóty a jsou zhodnoceny výsledky voleb až do současnosti. Aby byla data co nejkonkrétnější, jsou informace sbírány z oficiálních dokumentů jednotlivých vlád, ať už se jedná o ústavy, volební zákony, ale také dokumenty mezinárodních organizací, především OSN (Organizace spojených národů). OSN má velký podíl na přijímání volebních kvót na světě. Jedná se o komparativní tří případovou studii.

Ačkoliv se výběr států může zdát náhodný, jejich výběr byl pečlivě promyšlen. Rwanda byla vybrána pro její prvenství v počtu žen v parlamentu po celém světě, protože s kým jiným porovnávat implementaci kvót než se státem, který by měl jít, co se týká počtu žen v parlamentu, příkladem. Druhým vybraným státem je Burundi, protože historie Burundi je velmi úzce spjata s historií Rwandy. Proto je zajímavé sledovat, jak a kdy se cesty těchto dvou států rozešly, jaký vývoj systému si zvolily a jaký to mělo dopad na volební a politický systém země. Třetím státem je Keňa, která, jak se může zdát, poněkud vystupuje z řady. Na rozdíl od předchozích států nespádala v minulosti pod správu Belgie nebo Německa, ale pod správu Spojeného Království Velké Británie. Také nesdílí s těmito státy hranice. Přestože někteří mohou namítnout, že by bylo vhodnější posuzovat Ugandu, která sdílí s Rwandou hranice, bohužel nejsou dostupná potřebná data, pro tento výzkum. Bývalá britská kolonie byla vybrána záměrně, aby bylo možné porovnat a zhodnotit různé přístupy pojetí státní správy, volebních zákonů a ženských práv.

Aby mohl být cíl práce naplněn, je zapotřebí ze všeho nejdříve vysvětlit, proč je vlastně politická reprezentace žen tak důležitá. Proto je tomuto tématu věnována celá první kapitola. V této kapitole je nejprve popsán historický vývoj ženských práv a situace žen. Pak se práce soustředí na teoretický rámec politické reprezentace, kde jsou uvedené definice různých politologů, a také jak na ni lze

nahlížet. Na tuto podkapitolu navazuje politická reprezentace žen, kde jsou uvedené důvody, proč se tímto tématem vůbec zabývat, proč je tak důležité, aby ženské zájmy byly zastupovány ženami a jaké kroky byly podniknuty pro nápravu situace. Další podkapitolu už tvoří náhled na politickou reprezentaci žen v subsaharské Africe obecně. Jelikož je tato práce zaměřena pouze na státy subsaharské Afriky, nejsou brány v potaz státy severní, tedy arabské Afriky. Velmi významnou část kapitoly také tvoří aspekty, které počet žen v politice ovlivňují. Je totiž velmi důležité si uvědomit, z jakých důvodů jsou kvóty zavedeny. Není to jen proto, aby se zvýšil počet žen, ale především proto, že ženy musí překonat mnoho překážek, aby se mohly dostat do politiky. Proto je celá podkapitola věnována faktorům, které ovlivňují politickou reprezentaci žen, mezi tyto faktory se řadí kulturní a sociální aspekty, vzdělání a ekonomická situace, etnická rovnost, podpora organizací a jako poslední jsou nastíněny kvóty a volební systémy.

Volební kvóty a volební systémy pak tvoří celou druhou kapitolu. Nejdříve ze všeho jsou kvóty samozřejmě definovány, a poté jsou představeny jednotlivé typy kvót. Jelikož jsou kvóty součástí voleb, je jedna podkapitola věnována tomu, jak volební systémy fungují s kvótami, jaké volební systémy jsou pro ženy výhodnější a které nikoliv. V této kapitole je také nastíněna problematika kvót, protože jak již bylo zmíněno, kvóty jsou často špatně vymahatelné, proto je zde řešeno, jak tuto situaci ovlivnit. Další problematikou je rovnost, kde se diskutuje o tom, zdali se má jednat o rovnost příležitostí, nebo rovnost výsledků. Diskuse o kvótách končí výčtem jejich pozitiv a negativ. Je zde popsána situace ve světě, kde je nastíněn počet žen jak v Africe, tak i v ostatních státech.

Analytická část reflektuje výše zmíněnou metodologii. Takže nejprve ze všeho je stručně představený historicko-politický vývoj každé země. Pokaždé je dodrženo pořadí Burundi, Keňa a Rwanda. Popis začíná obdobím získání suverenity a končí v roce, kdy státy přijaly volební genderové kvóty. Poté následuje představení jednotlivých ústav a volebního systému, aby bylo možné porovnat, jak se volební systém se zavedením kvót změnil. Následují výsledky dvou voleb, které se řídí právě představenými „starými“ ústavami, kde je zhodnocená situace, za jaké volby probíhají a probíhá analýza zastoupení žen. Následuje představení procesu zavádění kvót, kde je nejprve ze všeho představena Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, tedy zkráceně CEDAW), díky které se země po

celém světě zavázaly zrovnoprávnit muže a ženy a podpořit tak jejich politickou reprezentaci. Nakonec jsou představeny „nové“ ústavy všech tří států, které již obsahují volební genderové kvóty. Pokaždé je uveden počet komor, kolik mají členů, na jak dlouho se volí, ale především to, jakým způsobem se volí. Jak je v ústavě zakotvena samotná kvóta, a jestli je v ústavě nějaký vymáhací prostředek, který by zaručil dodržení kvóty. Jako poslední následuje zhodnocení voleb od zavedení kvót až po současnost, kde se bere v potaz jak sociálně-kulturní, tak historicko-politický diskurz.

Problematika volebních kvót je hojně diskutována napříč politologickým spektrem. Dokonce je i mnoho prací zaměřených konkrétně na případ Rwandy. Příkladem autorů těchto prací je Jennie Burnet (2011), Lisa Baldez (2006) nebo Jean-Marie Kamatali (2015). Z českých autorů to je například Alice Nováková (2017). Ovšem většina těchto prací je zaměřena převážně jen na jeden stát, případně komparaci důsledků volebních kvót ve dvou zemích. Tato studie zahrnuje tři státy a analyzuje celý vývoj politické reprezentace žen a důsledky změn volebních systémů.

Závěr tvoří sumarizace všech dat, jejich porovnání a zodpovězení výzkumné otázky, tedy „Jak se změnila politická reprezentace žen v Keni, Burundi a Rwandě po zavedení volebních kvót, jsou kvóty pravidelně naplňovány a pokud ne, co tuto situaci může způsobovat?“.

1 Teorie reprezentace žen v politice

Zprvu nebyl s politickým zastoupením žen problém. Ovšem nikoliv proto, že by se všichni shodli na tom, že ženy nemají být vůbec zastoupeny, ale proto, že ženy byly zastoupeny svými manžely. Ženy, které vdané nebyly, neměly na reprezentaci nárok, systém je zkrátka přehlížel. Zdůvodnění tohoto argumentu nejlépe ilustruje často citovaný názor obecného práva, který se nachází v Blackstonových komentářích (Sapiro, 1981, pp. 701-716): „Manželstvím se manžel a manželka stávají **právně jednou osobou**: to znamená, že samotné bytí nebo právní existence ženy je během manželství pozastaveno, nebo je alespoň začleněno a upevněno do bytí manžela pod jehož křídly, ochranou a krytím vše vykonává“ (Okin, 1979, pp. 106-139).

Nejdiskutovanější politická reformní hnutí 19. století vycházela z principu, že "všichni jedinci, kteří vstupují do společenské smlouvy, jsou členy politického společenství, ale pouze muži, kteří vlastní značné množství hmotného majetku, jsou politicky relevantními členy společnosti" (Pateman, 1979, pp. 315-333). Za nejvýznamnější hnutí v té době byla považována ta, která usilovala o to, aby se muži, kteří nevlastní podstatné množství majetku, stali politicky relevantními členy společnosti, tj. aby jim byla přiznána politická práva, včetně zastupování. Pro ženy v té době ale nebyla prioritou politická práva, nýbrž to, aby vůbec měly právo vlastnit majetek. Až ve 40. letech 19. století ve Spojených státech, v roce 1882 v Anglii, a ještě později ve většině Evropy mohly vdané ženy vlastnit a spravovat vlastní majetek nebo uzavírat smlouvy. Teprve po uskutečnění těchto reforem se ukázalo, že dosažení "osobnosti", i když bylo doprovázeno značným množstvím majetku, nepřiznávalo ženám politickou osobnost rovnocennou té, kterou měli muži (Sapiro, 1981, pp. 701-716).

Nejzávažnější právní námitky proti účasti žen ve volební politice, a to jak na straně občanů, tak na straně elit, spočívaly v tom, že muž je hlavou rodiny ("hlavou domácnosti", jak se mu říká dodnes) a do jeho rukou byla vložena pravomoc vládnout své rodině a zastupovat její zájmy ve „vnějším“ světě. Otázka, kterou si kladli mnozí odpůrci volebního práva žen, zněla: jak je možné, že žena má zájmy oddělené a odlišné od zájmů svého manžela, to znamená, jak by mohla být žena považována za samostatnou občanku s právy samostatného jedince? Liberálně demokratická teorie a reformy jen málo přispěly k oslabení patriarchálního pojetí

společenského uspořádání, pokud šlo o ženy. Navzdory přetrvávajícím rozporům v demokratické teorii i praxi získaly ženy ve většině západních zemí plná práva na politickou účast a zastávají politické funkce na všech úrovních státní správy (Sapiro, 1981, pp. 701-716).

1.1 Politická reprezentace

Od 18. století vznikaly nové státy, které začaly přijímat demokratickou formu vlády v podobě zastupitelské demokracie. Vznikl nám tu tak koncept občana-voliče, který participuje na politickém rozhodování tím, že si zvolí své zástupce a koncept voleného reprezentanta, který zastupuje zájmy svých voličů (Hloušek & Kopeček, 2007, pp. 19-24).

Pojetí zastoupení se časem přirozeně mění. Ve středověku byla reprezentace stavěna spíše na geografickém principu, před koncem 18. století parlament reprezentoval majetkové zájmy. S vývojem volebních práv pro méně majetné vrstvy mužů a také pro ženy přichází také nové pojetí reprezentace, která už funguje na ideologickém principu, kde představitelé politických stran tak reprezentují ideologické zájmy dané třídy. Základ pro ideologickou reprezentaci tvoří zejména třídní štěpení. Ideologická reprezentace v tomto smyslu tak představuje spravedlnost jako (re)distribuci prostředků (Squires, 1999, pp. 201-220).

V dnešní době ideologické hledisko často kombinované s geografickou a zájmovou reprezentací zůstává převažujícím pojetím reprezentace. Tomu odpovídá podoba politických struktur, kde jsou hlavními soupeři o politickou moc politické strany definované stále ideologickými rozdíly (Gelnarová, 2010, pp. 120-132).

Politická reprezentace může být v moderním světě definována mnoha různými způsoby. Jedna z předních teoretiček zaměřující se na politickou reprezentaci, Hanna Pitkin (1972) definuje reprezentaci na etymologickém základě. Vychází z termínu re-prezentace, kde reprezentace znamená „učinit znovu přítomným“, tedy učinit v jistém smyslu přítomným něco, co přítomné není nebo to není dokonce skutečné. Pitkin konceptualizovala politickou reprezentaci jako složenou ze čtyř vzájemně propojených dimenzí – formální, deskriptivní, substantivní a symbolickou reprezentaci: **Formální** reprezentace se vztahuje k pravidlům, která opravňují zástupce k jednání, a k pravidlům, podle nichž voliči činí zástupce odpovědnými. Tato formální reprezentace se dá rozlišit i podle toho, jakým způsobem byl zástupce zvolen a jaké možnosti mají voliči k „potrestání“ svých

zástupců, nejednají-li v jejich zájmu. **Deskriptivní** reprezentace se zaměřuje na složení zákonodárního sboru a na to, do jaké míry jeho rozmanitost odráží rozmanitost ve společnosti, tedy míru ztotožnění voliče se svým voleným zástupcem, ať už se jedná o pohlaví, sociální třídu, etnickou příslušnost apod. **Substantivní** reprezentace se zabývá způsobem, jakým zvolení "jednají za" své voliče, zabývá se tedy konkrétním jednáním zástupců v rámci reprezentace zájmů svých voličů. A konečně **symbolická** reprezentace zdůrazňuje, že reprezentace je symbolem, který u voličů vyvolává emocionální reakce (tj. pocity a přesvědčení o politice nebo vládě). Teorie klasifikace čtyř typů reprezentace Pitkin se stala základem výzkumu genderové a legislativní politiky.

Zatímco se Pitkin soustředí spíše na různé teorie reprezentace, jsou tu teoretici, kteří tvrdí, že problém v reprezentaci je již v samotném názvu, tedy „representative“ (tedy reprezentant, zmocněnec nebo také zástupce). Birch (1972) tvrdí, že existují tři hlavní způsoby, jak se pojem "zástupce" běžně používá. Tyto tři hlavní způsoby užití, z nichž každý je logicky odlišný od ostatních, jsou následující:

1. pro označení zástupce nebo mluvčího, který jedná jménem svého zmocnítele
2. k označení toho, že osoba sdílí některé znaky určité skupiny osob
3. k označení toho, že osoba symbolizuje identitu nebo vlastnosti třídy osob

V **prvním** z těchto užití termín označuje osobu, která má **povinnost** hájit zájmy určené svým zmocnitelem. V tomto smyslu je zástupcem obchodní zástupce, ale stejně tak muž vyslaný duellantem, aby se zástupcem jeho protivníka dohodl místo konání souboje a zbraně, které budou použity. Také je tím myšlen velvyslanec anebo také advokát určený k obhajobě zájmů svého klienta při soudním jednání. Ve zkratce lze toto zastoupení označit jako delegované zastoupení. **Druhé** použití lze nahradit termínem "reprezentativní vzorek", který označuje vzorek příslušné populace, vybraný statistickými metodami tak, aby se ve vzorku odrážely hlavní charakteristiky společnosti. **Třetí** hlavní použití se objevuje, když je někdo popisován jako zástupce několika osob symbolickým způsobem. V křesťanské teologii byl Adam symbolickým zástupcem celého lidstva, když odpadl od milosti, a Ježíš Kristus plnil stejnou roli, když zemřel na kříži, aby vykoupil naše hříchy. V Marxových spisech je proletariát zobrazen jako symbolický představitel celého lidstva, který má "univerzální charakter, protože jeho utrpení je univerzální". Toto

užití není ani tak běžné, ani tak důležité jako ostatní dva druhy užití, ale nelze je podle Birche ignorovat, protože symbolická reprezentace a požadavek symbolické reprezentace hraje významnou roli v politické činnosti.

1.2 Reprezentace žen

Obecně se má za to, že ženy patří do domácnosti jako manželky a pečovatelky nebo do pozic, které čerpají z ženského "pečovatelského" instinktu, a mají být spíše submisivní než otevřené. Strukturální nebo situační faktory jsou jedním z hlavních důvodů, proč se ženy neúčastní veřejných funkcí. Mužská dominance v politice byla často legitimizována zákonem a zvyklostmi a veřejný život byl považován za "přirozenou sféru" nebo území mužů, přičemž ženy byly většinou považovány za bytosti soukromé sféry (Genovese, 2013, pp. 10-13). Ženy jsou často vnímány jako příslušnice soukromé sféry a ve skutečnosti jsou často natolik zaneprázdňeny výchovou dětí a plněním dalších domácích povinností, že o kariéře v politickém vedení jednoduše neuvažují (Bosha, 2014, pp. 103-114).

Aby se mohlo diskutovat o zastoupení žen, musí se zvážit, zda ženy jako skupina mají jedinečné politicky relevantní charakteristiky, zda mají zvláštní zájmy, na které by zastupitelstvo mohlo nebo mělo reagovat. Lze tvrdit, že ženy jako skupina sdílejí zvláštní sociální, ekonomické nebo politické problémy, které se příliš neshodují s problémy jiných skupin, nebo že sdílejí zvláštní názor na řešení politických problémů? Pokud ano, lze také tvrdit, že ženy sdílejí zájmy, které mohou být reprezentovány (Sapiro, 1979, pp. 385-408). Proto se mnoho výzkumů dostává k pojmu „ženské problematiky“.

Termínem "ženská problematika" se obvykle označují veřejné zájmy, které zasahují především do soukromé (zejména domácí) sféry společenského života, a to zejména hodnoty spojené s dětmi a péčí o ně. Ale i v rámci této oblasti lze "ženské otázky" interpretovat třemi různými, i když souvisejícími způsoby. Jedním z nich je prostý výklad, že ženy se o tyto otázky zajímají více než o jiné v důsledku svých domácích zájmů (Lane, 1959, pp. 1123-1125). Jiný výklad je, že se o tyto otázky zajímají více než muži, že v jistém smyslu existuje dělba práce v politické pozornosti. A konečně lze říct, že bez ohledu na relativní míru zájmu o tyto otázky mají ženy "zvláštní" zájem, respektive určitý úhel pohledu, z něhož by mohly vycházet jejich postoje či preference. Při diskusi o reprezentaci se zabývá spíše

posledními dvěma, a to zejména závěrečnou interpretací (Sapiro, 1981, pp. 701–716).

K pochopení snahy žen získat politickou moc, nutno vzít v úvahu několik fází reprezentace žen. Lze vidět, že země procházejí ranými fázemi zastoupení (např. volební právo a první žena v parlamentu) až pozdějšími fázemi (např. 30 % žen v parlamentu). Suverenita, měřená jako desetileté období kolem nezávislosti, měla význam pro volební právo žen. Teprve v 70. letech 20. století se začal vytvářet tlak na kvóty pro reprezentaci a strany a teprve na přelomu 80. a 90. let 20. století začalo mezinárodní ženské hnutí prosazovat národní kvóty jako součást ústav zemí. Domácí faktory mohou mít také rozdílný vliv na etapy zastoupení žen. Například argumenty o poměrném zastoupení jsou irelevantní pro rané milníky, kdy se řeší samotné volební právo. Naproti tomu kulturní představy o vhodné roli a postavení žen ve společnosti představují pozdější fázi, v níž se ženy snaží dosáhnout nejrůznějších úspěchů. Negativní ideologie proti účasti žen v politice představuje stálou sílu v pozadí, proti níž musí ženy bojovat, ať už jde o první ženu, která se uchází o politickou funkci, nebo o padesátou. Výzkum počtu žen v politice také tvrdí, že dosažení předchozích etap, jako je volební právo žen, může být důležitým prediktorem pro pozdější zastoupení žen v parlamentu (Kenworthy & Malami 1999; Moore & Shackman 1996; Rule 1981). Přestože každou etapu lze oprávněně považovat za samostatnou událost v dějinách země, je možné, že dosažení jednoho milníku ovlivňuje rychlost dosažení dalšího. To znamená, že se může vyvinout dynamika, která provází úspěchy žen v politice (Paxton, Hughes & Green, 2006, pp. 898–920).

Právě na konci 70. let 20. století státy OSN (Organizace spojených národů) přijaly Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace vůči ženám (Convention on Elimination of All Forms of Discrimination against Women). Není zde probírána diskriminace pouze politická, ale i diskriminace v oblasti rodinného práva. Součástí úmluvy jsou i opatření, která je potřeba přijmout pro ukončení diskriminace (Poskočilová, 2012).

Studie ukazují, že vyšší počet žen v parlamentu obecně přispívá k větší pozornosti věnované ženským otázkám. Účast žen v politice je základním předpokladem rovnosti žen a mužů a skutečné demokracie. Usnadňuje přímé zapojení žen do veřejného rozhodování a je prostředkem k zajištění lepší odpovědnosti vůči ženám. Politická odpovědnost vůči ženám začíná zvýšením

počtu žen v rozhodovacích pozicích, ale tím to nekončí. Je třeba provést reformy správy věcí veřejných zohledňující genderové aspekty, díky nimž budou všichni zvolení představitelé účinněji prosazovat rovnost žen a mužů ve veřejné politice a zajišťovat jejich provádění (UN Women, b. r.).

Některé výzkumy ukazují, že ženy mají tendenci vědět o politice méně než muži. Jistá studie dokázala, že pokud jedinec nezná správné procento zastoupení žen, ovlivňuje to jeho podporu zvýšení počtu žen v politice. Ti, kteří podceňují procento žen v politice, podporují zvýšení zastoupení žen, naproti tomu jedinci, kteří procento nadhodnocují, podporují zvýšení zastoupení žen s menší pravděpodobností. Ukázalo se, že ženy nadhodnocují zastoupení žen v úřadech častěji než muži (Sanbonmatsu, 2003, pp. 367–388).

1.3 Reprezentace žen v Africe

Jak již bylo v této práci zmíněno, velmi důležitým rokem pro ženy a jejich práva byl rok 1975, kdy OSN přijala úmluvu o řešení diskriminace žen. V rámci řešení této situace byly uspořádány tři konference, a to v Mexico City, Kodani a Nairobi, přičemž každá z nich řešila jedno hlavní téma, tedy rovnost, rozvoj a mír. Velmi vzácným důsledkem těchto akcí bylo zviditelnění afrických žen díky různým výzkumům. Výzkumy ukázaly obrovský přínos venkovských žen pro společnost a rozvoj subsaharské Afriky. Konvenční představa, že ženy jsou „pouze matky“ upadá a začíná vycházet najevo, že ženy jsou zodpovědné za produkci 60-90 % zemědělských plodin. Ovšem také se ukázalo, že ženy často přispívají pracovní silou do „mužského“ sektoru, jako například vyděláváním peněz z vypěstovaných plodin, chozením na vzdálená pole s rýží, nebo dokonce spravováním silnic (Barrett, 1995; Moser, 1989; Pietila & Vickers, 1990).

Ženy tvoří téměř většinu obyvatelstva v afrických zemích, stále ovšem existují významné překážky, které jim brání v politickém vedení v jejich zemích a komunitách nebo je omezují. V roce 2005 Africká unie (AU) vyzvala k 50% zastoupení žen na všech úrovních politických rozhodovacích pozic do roku 2015 (Yoon, 2011, pp. 98–114). V Africe jsou stále vedoucí postavení a politická účast žen omezeny. Ženy jsou nedostatečně zastoupeny jako voličky i ve vedoucích pozicích, ať už ve volených funkcích, státní správě, soukromém sektoru nebo na akademické půdě. Děje se tak navzdory jejich prokázaným schopnostem jako

vůdčích osobností a hybatelek změn a jejich právu podílet se rovným dílem na demokratické správě věcí veřejných. (UN Women 2023).

Není sporu, že se práva žen neustále vyvíjejí, ať už se jedná o probírané volební právo, ale tak i právo na vzdělání, což nám dokazuje míra gramotnosti žen. V roce 1985 bylo gramotných pouze 38 % žen starších 15 let v subsaharské Africe, přičemž v roce 2020 jich byl již 61 % (The World Bank, 2022a).

Tabulka 1.0: procenta žen v africké politice

	Dolní komora a jednokomorové parlamenty		Horní komora		Obě komory	
	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Východní Afrika	30,9 %	32,1 %	27,4 %	30,5 %	30,5 %	31,9 %
Západní Afrika	14,1 %	22,3 %	12,3 %	18,0 %	13,9 %	22,0 %
Centrální Afrika	18,8 %	22,3 %	22,9 %	26,2 %	19,8 %	23,2 %
Jižní Afrika	29,3 %	31,2 %	30,2 %	33,9 %	29,4 %	31,5 %

Zdroj: Inter-Parliamentary Union (2023)

Při pohledu na výsledky reprezentace žen v současnosti je nutno dodat, že počet žen v parlamentech neustále stoupá ve všech částech subsaharské Afriky. Počet žen se sice ve většině zemí neblíží vysněným 50 %, jak avizovala Africká unie, ale mnoho států už alespoň obsadí ženami ¼ parlamentu, jak lze vyčíst z tabulky. Nejúspěšnějším státem v této době po celém světě, co se týká počtu žen v parlamentu, je Rwanda, která má v dolní komoře 61,3 % žen a v horní komoře 34,6 % žen (Inter-Parliamentary 2023). Při pohledu na tabulku níže také lze vypožorovat, že státy východní Afriky s přibližně 32 % jsou, co se ženské reprezentace týče, úspěšnější než jejich sousedé, ačkoliv nutno dodat, že státy jižní Afriky je velmi úspěšně dohánějí s 31,5 %.

1.4 Faktory ovlivňující politickou reprezentaci žen

Ačkoliv je tato práce zaměřena pouze na vliv volebních kvót na politickou reprezentaci žen, je mnoho jiných aspektů, které tuto situaci standardně ovlivňují. V této kapitole jsou představeny ty nejdůležitější vlivy, přičemž jsou rozděleny do pěti podkapitol.

1.4.1 Vzdělání a ekonomická situace

Při bližším zkoumání **ekonomických potřeb** se zjistilo, že ženy představují okrajovou pracovní sílu, jejich postavení se tedy měnilo na základě toho, jaké byly potřeby produkce a spotřeby. Změny v politice týkající se žen se zdají být spojeny zejména s růstem a poklesem populačních potřeb. Mezi politiky, které jsou nejvíce spojeny s populačními potřebami, patří politiky týkající se kontroly porodnosti, péče o děti, manželství a sexuality a zaměstnanosti. Zajímavým příkladem této souvislosti je politika kontroly porodnosti. Legalizace antikoncepce a potratů v mnoha zemích přibližně ve stejné době svědčí o tom, jak nabídka pracovních sil (včetně vojenských) ovlivňuje politiku, která se přímo dotýká žen. Porodnost a zaměstnanost žen spolu přímo souvisejí, zdá se, že politika zaměstnanosti má podobnou historii jako politika kontroly porodnosti. Během válek byly ženy v podstatě povolány do tradičně mužského zaměstnání. Když se rozšiřují nová odvětví ekonomiky a zejména, když jsou pro toto rozšíření požadováni pomocní pracovníci nebo pracovníci s nižším postavením, ženy často poskytly nový zdroj pracovních sil. Masivní rozšíření ženské pracovní síly v důsledku potřeby pomocných pracovníků v oblasti komunikace (úředníků, včetně pracovníků spojených s výpočetní technikou) bylo doprovázeno prvními významnými vládními pobídkami pro zaměstnávání žen. Podobně se zdá, že poskytování služeb, které se týkají péče o děti a vedení domácnosti, závisí na národních potřebách. Ačkoliv ekonomický růst jako takový nemá přímo vliv na počet žen v politice, mohou se vzájemně ovlivňovat, ale neexistuje jednoznačný vztah mezi nimi. Je však možné pozorovat určité souvislosti. V některých zemích s vyšším ekonomickým růstem dochází ke zvýšení politického zastoupení žen. Vyšší ekonomický růst může přinést zlepšení životních podmínek a větší prostor pro politickou angažovanost všech občanů, včetně žen. Tím se může zvýšit jejich motivace a příležitosti k účasti v politickém procesu. (Gordon, 1976; Kennedy, 1970; Sapiro, 1981; Steinfels, 1973; Weeks, 1977).

Na druhou stranu výzkumy potvrzují, že **vzdělanost** především žen podporuje jejich zastoupení ve státních orgánech. Ačkoliv míra negramotnosti klesá, odhaduje se, že každý šestý dospělý neumí číst nebo psát. Je dokázáno, že gramotné ženy častěji posílají své děti, zejména dívky, do školy. Získáním gramotnosti se ženy stávají ekonomicky soběstačnějšími a aktivněji se zapojují do společenského, politického a kulturního života své země. Všechny důkazy ukazují,

že investice do gramotnosti žen přináší vysoké rozvojové dividendy (Bhalotra, Clots-Figueras & Iyer, 2018; United Nations, 2010).

1.4.2 Kulturní a sociální aspekty

Jedním z velmi důležitých vlivů je bezesporu **politická kultura** (Hoecker, 2006, pp. 3-20). Politická kultura je popisována jako "historický zdroj takových rozdílů ve zvycích, zájmech a postojích, které ovlivňují politický život v různých státech". Politická kultura jako ztělesnění postojů a hodnot společnosti vymezuje role, které může jednotlivec v politickém procesu hrát. Tyto rozdíly naznačují, že kultura některých států podporuje účast žen v politice, zatímco jiné nikoli (Elazar, 1966, pp. 805-806). V tradicionalistických kulturách je účast žen v legislativní politice odrazována elitními názorovými vůdci, kteří se snaží udržet status quo orientovaný na muže. Naopak moralistické politické kultury jsou popisovány jako potenciálně vnímavé k hodnotám, které byly spojovány s ženami (Diamond, 1977, pp. 744-746; Hill, 1981, pp. 159–168). Politická kultura dle výzkumů ovlivňuje faktor institucionální, například vedení politických stran, nebo rozhodování o systémových opatřeních jako genderové kvóty, tak sociálně ekonomický, tedy přispívá k vertikální segregaci v profesní sféře, a to včetně politiky (Havelková, 2008).

Dalším kulturním aspektem je rozhodně **ideologie**. Každá komunistická země se vědomě snažila o zlepšení relativního postavení pohlaví již ve velmi rané fázi a komunistické strany převážně katolických zemí, jako je Francie a Itálie, byly hybnou silou zlepšení. Ovšem nutno dodat, že jak liberální a sociálnědemokratické systémy, tak marxistické systémy mají ve svých ideologiích fundamenty, na nichž lze založit emancipační politiku (Atkinson, Dallin & Lapidus, 1977; Eisenstein, 1979; Scott, 1974; Wolchik, 1979). Vzestup marxisticko-leninského režimu, který byl založen na diskurzu sociální rovnosti, často okamžitě vedl ke všeobecnému volebnímu právu. Kromě občanství využívají marxisticko-leninské režimy také strategie afirmativní akce, aby zajistily vysoké zastoupení žen v politice. Jiné typy autoritářských režimů mohou rovněž vyhrazovat místa nebo využívat jiné neformální kvóty, aby zvýšily počet žen v politických funkcích. Z tohoto důvodu výzkumy často ukazují, že demokratičtější země mají podobnou úroveň zastoupení žen v parlamentu nebo dokonce nižší než méně demokratické země (Kenworthy & Malami, 1999; Paxton, 1997; Paxton & Kunovich, 2003).

Jelikož se tato práce pohybuje v africké oblasti, je zapotřebí v tomto bodě zmínit i **patriarchát**, který je pro africké země typický. Patriarchát jako pojem byl definován a znovu vytvořen feministkami, které se snaží pochopit a analyzovat původ a situaci nadvlády žen nad muži. Jako takový byl feministkami používán pro označení "systematické organizace nadvlády mužů a podřízenosti žen". Popisují patriarchát jako systém, který je jak utlačovatelský, tak diskriminační, a to ve všech oblastech společnosti, včetně sociální, ekonomické, politické a kulturní; diskriminační v kontrole přístupu k moci, řízení zdrojů a výhod a v manipulaci veřejných a soukromých mocenských struktur. Popisuje se jako systém, v němž vůdcovství, autorita, agresivita a odpovědnost spočívají v mužích a maskulinitě, zatímco výchova, poddajnost, pasivita a závislost jsou součástí podstaty žen a feminity. V takovém systému jsou muži považováni za autoritu v oblastech společnosti, jako je tradiční rodina, klan nebo kmen. Pravomoci a majetek se předávají z otce na syna a důstojnost se počítá v mužské linii (Dogo, 2014, pp. 263-275). V tradičních afrických společnostech je jako místo ženy považován domácí prostor, kde se omezuje na domácí práce, rození a výchovu dětí, zatímco muž se toulá divočinou a hledá dobrodružství v práci a válce, tedy muž je vůdcem a hlavou společnosti, zatímco žena se stará o rodinu a domácnost a pečuje o ni. Od okamžiku, kdy se ve společnosti narodí dítě, je obsazeno do role, kterou společnost přisuzuje oběma pohlavím. Děti jsou tedy vychovávány s vědomím společenských genderových rolí a vyrůstají tak, aby je naplňovaly. Tyto role omezují obě pohlaví na údajně vhodné způsoby chování a oblasti činnosti na základě jejich biologické identifikace jako muže nebo ženy (Dogo, 2014, pp. 263-275).

Dalším velmi důležitým aspektem, který nelze přehlédnout, je **násilí na ženách**. Sexuální násilí na ženách může být způsobeno buď milicemi, vládními organizacemi, bezpečnostními složkami, zločineckým hnutím nebo dokonce vlastní rodinou. Některá zneužití se zdají být oportunistická a jsou výsledkem širšího narušení právního státu a společenského řádu, k němuž může dojít uprostřed konfliktu. V jiných případech se zdá, že útoky jsou systematicky prováděny bojovníky jako strategický nástroj k zastrašování a ponižování civilního obyvatelstva. Ženy v Africe často čelí znásilňování a násilí. Násilí je časté od cizích osob, ale velmi časté je i od členů rodiny, mnoho dívek například musí projít nesmírně bolestivým a nehumánním procesem žehlení prsou, či ženské obřizky. Přesné informace o výskytu sexuálního násilí je obtížné získat za jakýchkoli

okolností, protože oběti často odmítají své zkušenosti hlásit kvůli osobnímu traumatu, strachu z odvety a společenskému stigmatu. V některých zemích je žena po znásilnění vyhnána z domu, někdy i s dětmi a manžel se jí kvůli jejímu napadení zřekne. Mezi další násilí lze započítat i věznění žen, které se chtějí politicky angažovat (Arieff, 2010; Medie, 2019).

1.4.3 Etnická nerovnost

Etnicita jako taková je dost složitý pojem a není cílem této práce ho definovat či obhajovat, je jen zapotřebí upozornit na to, že i problematika etnicity může ovlivňovat počet žen v politice. Ačkoliv je etnicita velmi provázaná s kulturou (viz předchozí podkapitola), a každé etnikum má jinou historii a jiné tradice, je zde možné uvést příklad toho, jak politika na základě etnika zapříčinila boj mezi pohlavím. Jedná se o politiku apartheidu v Jižní Africe.

Politika apartheidu v Jižní Africe, která byla zavedena v roce 1948 a trvala až do roku 1994, měla vliv na zastoupení žen v politice. Apartheid byl rasově segregující systém, který upřednostňoval bílou menšinu a utlačoval černošskou většinu obyvatelstva. Během apartheidu byla vytvořena řada právních předpisů, které omezily politická práva a svobody černochoů a ostatních skupin. Bílé ženy měly možnost zastávat určité politické funkce a vstupovat do politických stran, zatímco černošským ženám byl většinou odepřen přístup k politickému prostoru. Apartheid také přispěl k omezení politického vzdělání a přístupu k informacím pro černošské ženy. Byly systematicky omezovány jejich možnosti zapojit se do politického procesu a získat politickou moc. Po ukončení apartheidu byly podniknuty kroky k posílení rovnosti pohlaví v politické sféře (Dubow, 2014; Ratele, 2009; Sanders, 2002).

Ačkoliv se měla situace po apartheidu zlepšit, Jihoafrická republika vykazuje nejhorší známé údaje o násilí na základě pohlaví v zemi, která není ve válečném stavu. Nejméně každá třetí jihoafrická žena bude během svého života znásilněna. Míra sexuálního násilí páchaného na ženách a dětech naznačuje, že se jedná o nepřiznanou občanskou válku mezi pohlavími. Přesto se vyprávění o znásilnění stále přepisují jako příběhy o **rase**, nikoli o pohlaví. To dusí diskusi, demonizuje černochoy, utužuje rasové bariéry a značně ztěžuje odhalování i vzdělávací úsilí. Jako alternativu k rasově motivovaným vysvětlením je uváděno, že současné sexuální násilí v Jihoafrické republice je poháněno ospravedlňujícími

narativy, které mají kořeny v praxi apartheidu, jež legitimizovala násilí dominantní skupiny vůči znevýhodněným, a to nejen v otevřeně politických arénách, ale i v sociálních, neformálních a domácích prostorech. V Jihoafrické republice se genderové žebříčky udržují a ženy regulují prostřednictvím znásilnění. Sexuální násilí se tak stalo společensky schváleným trestajícím projektem pro udržení patriarchálního řádu. Muži používají znásilnění k tomu, aby přisoudili podřízený status důvěrně známému "jinému" - ženám. Jsou teorie, které toto chování přisuzují praktikám apartheidu, které pronikly do všech oblastí společnosti. Vysokou míru znásilnění tak lze vysvětlit kombinací traumat z apartheidu a socioekonomické frustrace (Moffett, 2006, pp. 129-144).

1.4.4 Podpora organizací a hnutí

Organizace hrají klíčovou roli při podpoře a povzbuzování účasti žen v politice v Africe. Existuje mnoho politických stran, nevládních organizací a ženských hnutí, které se zaměřují na prosazování rovnosti pohlaví a podporu žen v politické sféře. Tyto organizace se soustředí především na kampaně a osvětu, aby zvyšovaly povědomí o důležitosti žen v politice, organizují kampaně, povzbuzují ženy k účasti v politice, a celkově organizují podporu ženám ať už v podobě právního poradenství, finanční podpory, mentoringu nebo odborného školení. Organizace se snaží zajistit, aby ženy měly rovné příležitosti a zdroje, které potřebují k úspěšnému vstupu do politiky. Také mohou monitorovat politický proces, navrhují zákony o rovnosti pohlaví a prosazují kvóty pro ženy v politických institucích. Tyto organizace také pracují na budování spojení s politickými stranami a vládou, aby zajišťovaly politickou podporu a spolupráci. Pro podporu žen je velmi důležité i proplétání a sdílení zkušeností, takže podporují vytváření sítí žen v politice. Tyto sítě umožňují sdílení zkušeností a vzájemnou podporu. Organizace také usilují o vytváření prostoru pro ženské vedení a zajišťují, aby byly ženy zapojeny do politických rozhodovacích procesů na všech úrovních. Díky organizacím a jejich výzkumům také lze identifikovat překážky a vyhodnotit účinnost politických opatření. Tato data a analýzy slouží jako základ pro formulaci doporučení a návrhů na zlepšení politické participace žen. Organizace sehrávají významnou úlohu při vytváření podmínek pro zvýšení účasti žen v politice v Africe. Jejich práce je zásadní pro dosažení rovnosti pohlaví ve veřejném rozhodování a budování inkluzivnějších politických systémů (Brown, Freedman, Katz & Price,

1977; Deaux, 1976; Goldstein, 1979; Sapiro, 1980; Sapiro, 1981; Sachs & Hoff, 1979).

Mezi nejznámější a nejvýznamnější hnutí patří například UN Women, African National Congress Women's League (ANCWL), African Women's Development and Communication Network (FEMNET), African Women's Development Fund (AWDF), Gender Links, Solidarity for African Women's Rights (SOAWR) a African Women in Leadership Organisation (AWLO).

1.4.5 Volební a politický systém

Politický systém v afrických zemích může být různorodý, od prezidentských republik přes parlamentní demokracie až po autokratické režimy. Každý politický systém má své vlastnosti a mechanismy, které mohou ovlivnit účast žen v politice. V **prezidentských** republikách je moc koncentrována v rukou prezidenta, který je obvykle volen přímým lidovým hlasováním. V takových systémech je klíčové, jaké podmínky a příležitosti jsou ženám poskytovány pro kandidaturu na prezidentský úřad. Pokud jsou ženám garantovány rovné možnosti a existují mechanismy podpory, může se zvýšit jejich zastoupení na nejvyšší úrovni politické moci. V **parlamentních** systémech, jako je parlamentní demokracie nebo konstituční monarchie s parlamentem, je důležité zastoupení žen v parlamentu. V takových systémech je klíčové, jaké jsou zavedeny mechanismy zajišťující vyvážené zastoupení žen na kandidátních listinách politických stran a jaké jsou zákony týkající se kvót pro ženy v parlamentu. Například některé africké země mají zákony, které stanovují minimální procento žen v parlamentu. V některých afrických zemích existují **autokratické** režimy, kde je politická moc koncentrována v rukou jediné osoby nebo skupiny. V takových systémech může být účast žen v politice omezena, protože politický vliv a rozhodování jsou centralizovány a ovládány jen malou elitou (Evans, 1980; Heywood, 2014; Sapiro 1981).

Volební systém, jako je poměrný volební systém nebo většinový volební systém, může mít dopad na zastoupení žen v politice. Například poměrný volební systém může poskytovat větší šanci na zvolení žen, protože voliči volí politickou stranu, a ta rozhoduje o složení parlamentu na základě poměru hlasů. Ovšem více informací o volebních systémech a volebních kvótách bude analyzováno v následující kapitole.

Velmi vážným tématem, se kterým se v Africe lze potkat, je **volební násilí**. Politické násilí zůstává všudypřítomným rysem volební dynamiky v mnoha zemích subsaharské Afriky. Bylo zjištěno, že volební násilí je pravděpodobnější v zemích, které uplatňují pravidla většinového hlasování a volí méně zákonodárců z každého okresu. Většinové instituce jsou, jak předpovídá teorie, obzvláště pravděpodobné, že vyvolají násilí tam, kde jsou velké etnicko-politické skupiny vyloučeny z moci a kde existují značné ekonomické nerovnosti. Například nedávné volby v Keni, Nigérii a Zimbabwe doprovázelo rozsáhlé volební násilí ze strany vládních i opozičních aktérů. Hrozí, že toto násilí podkope nejen volební integritu, ale také demokratické zisky v těchto zemích (Fjelde & Höglund, 2016; Goldsmith, 2015)

2 Teorie volebních kvót

Přijetí a zavedení kvót pro ženy v politice patří k nejrozsáhlejším volebním reformám posledních desetiletí, které hluboce zasáhly do podstaty zastupitelské demokracie. Zatímco před 90. lety 20. století byla politika kvót poměrně vzácná, dnes více než 130 zemí upravilo ústavy, volební zákony nebo stranické předpisy tak, aby vyžadovaly zařazení žen na kandidátky nebo mezi zákonodárce (Hughes et al. 2019, pp. 219–318). Proto je tato kapitola věnována základnímu chápání kvót, jak fungují, jak se dělí, co je ovlivňuje a zdali jejich výhody převažují nad nevýhodami.

2.1 Volební kvóty

Kvóty jsou opatření pro rovné příležitosti, které mají řešit pomalé tempo změn v účasti žen a menšin v oblastech společnosti, kde jsou historicky nedostatečně zastoupeny, včetně zaměstnání, vzdělávání a politických institucí. Kvóty obvykle zahrnují stanovení určitého počtu nebo procenta míst, která mají být obsazena nedostatečně zastoupenými skupinami. V posledních dvou desetiletích se kvóty v zemích po celém světě stále častěji používají jako nástroj pro podporu účasti žen v politice (McCann 2013, pp. 1-25). Volební genderové kvóty existují ve všech regionech světa a vyskytují se v pozoruhodně rozmanitém souboru zemí. Například Švédsko, Spojené arabské emiráty, Mexiko a Rwanda mají vysoce účinné genderové kvóty, které zajišťují téměř rovné zastoupení mužů a žen v parlamentech (Clayton 2021, pp. 235-252). Systém kvót neklade břemeno náboru na jednotlivé ženy, ale na ty, kteří náborový proces řídí. Základní myšlenkou tohoto

systemu je nábor žen do politických funkcí a zajištění toho, aby ženy nebyly v politickém životě jen symbolickým počtem (Dahlerup, 2005, pp. 141-153).

2.2 Typy kvót

Při bližším zkoumání jednotlivých typů kvót lze zjistit, že každý autor dělí kvóty jinak. Například jedna z předních odbornic na genderové kvóty Drude Dahlerup definuje dva hlavní typy kvót: **kvóty pro kandidáty a rezervovaná místa**. **Kvóty pro kandidáty** určují minimální procento kandidátů, které musí tvořit ženy, a vztahují se na kandidátní listiny politických stran. Tyto kvóty jsou dané zákonem a jsou tak tedy stanoveny v ústavě, ve volebních zákonech nebo v zákonech o politických stranách. Díky tomu, že jsou takto právně ukotveny, musí všechny politické strany, přijímat požadované procento žen. Legislativní kvóty zajišťují, aby se politické strany zavázaly najít vhodné kandidátky, a mohou zahrnovat pobídky k jejich podpoře nebo právní sankce za jejich nedodržení. Ačkoliv tu je minimální počet ženských kandidátů, tyto kvóty nezaručují zastoupení žen v parlamentu. Poté tu jsou **rezervovaná místa**, která vyhrazuje určitý počet míst pro ženy mezi zástupci v zákonodárném sboru, který je stanoven buď v ústavě nebo v zákoně. Někdo by mohl namítnout, že vyhrazená místa by neměla být započítávána do volebních kvót. Vyhrazená křesla však dnes existují v mnoha různých typech, někde se musí konat volby, aby bylo místo obsazeno, v některých zemích se naopak konat nemusejí a jsou obsazeny jmenováním. Dnes se systémy kvót snaží zajistit, aby ženy tvořily alespoň "kritickou menšinu" 30 nebo 40 procent, nebo usilují o "genderovou vyváženost", jak požadují různé mezinárodní smlouvy a úmluvy. Politologové rozlišují například i **dobrovolné stranické kvóty**. Jak již název napovídá, kvóty jsou přijímány dobrovolně politickými stranami a jsou nejčastější u středolevicových stran, zatímco liberální a konzervativní strany se obecně k přijímání kvót staví odmítavě (Bush, 2011; Chen, 2010; Dahlerup, 2005; McCann, 2013).

Existují ale například i **genderově neutrální kvóty**. V takovém případě může být například požadováno, aby žádné z pohlaví neobsazovalo více než 60 % nebo méně než 40 % pozic na stranické listině nebo v rozhodovacím orgánu. Zatímco kvóty pro ženy stanovují maximální zastoupení mužů, genderově neutrální kvóty konstruují maximální hranici pro obě pohlaví. Genderově neutrální pravidla pro

kvóty jsou někdy používána jako strategická volba s cílem vyvrátit argumenty odpůrců kvót, že jsou diskriminační vůči mužům (Dahlerup, 2005, pp. 141-153).

2.3 Kvóty a volební systémy

Typ volebního systému může rozhodovat o tom, kdo je zvolen, jak probíhá volební kampaň a jakou roli hrají politické strany. Podle IPU (Inter-Parliamentary) a International IDEA (Institute for democracy and electoral assistance) jsou ženy obecně třikrát až čtyřikrát úspěšnější ve volbách s poměrným volebním systémem než ve většinových systémech založených na jednomandátových volbách. Děje se tak proto, že poměrné volební systémy obvykle podporují politické strany, aby usilovaly o různorodé kandidáty s cílem přilákat širší základnu voličů. Obecně mají k dispozici velký počet kandidátních míst, která mohou obsadit. Čím více mandátů se volí z každého volebního obvodu, tím větší je pravděpodobnost, že bude zvoleno více žen (Inter-Parliamentary Union, 2012; McCann, 2013, pp. 1-25).

Jednomandátové volební obvody s úplným preferenčním volebním systémem (first-past-the-post) naopak snižují počet stran, které se ucházejí o zvolení, a zvyšují pravděpodobnost, že si jedna strana může vybrat své místní kandidáty, aniž by musela brát ohled na genderovou vyváženost strany na celostátní úrovni (Fraenkel, 2006; McCann, 2013).

V roce 2012 bylo v zemích s poměrným volebním systémem zvoleno do parlamentu více žen než v zemích s volebním systémem (first-past-the-post) nebo kombinací obou systémů. Volební systém poměrného zastoupení je také považován za klíčový faktor při přijímání kvótních systémů v Africe, kde několik zemí nyní splnilo nebo překročilo 30 % kvótu pro ženy v parlamentu (Inter-Parliamentary Union, 2012; McCann, 2013, pp. 1-25).

2.4 Problematika volebních kvót

Velmi diskutované téma ohledně genderových kvót je **rovnost**. V tomto kontextu jsou dva způsoby, jak na tuto rovnost nahlížet, a to jako na rovnost příležitostí, nebo rovnost výsledků. Je to právě klasické liberální pojetí, které vnímá rovnost jako „rovné příležitosti“, což znamená, že když se odstranily formální překážky, čímž se rozumí uznání volebního práva pro ženy, nebylo zapotřebí dělat nic víc. Ženy získaly volební právo a tím pádem i rovnou příležitost k tomu, participovat v politice a bylo pouze na nich, nakolik toho využijí. Díky feministickým hnutím se ale dostává do popředí pojem „rovnost výsledků“. K tomuto

posunu došlo proto, že se začalo diskutovat, jestli odstranění těchto formálních překážek, jako právě volební právo pro ženy, vede k opravdové rovnosti příležitostí. Jak již bylo vysvětleno v předchozích kapitolách, je zde mnoho aspektů, které mohou počet žen v politice ovlivnit, jelikož je zde mnoho skrytých překážek, které musí ženy překonat, aby mohly participovat na politice, namísto očividné přímé diskriminace. Kvóty a další formy aktivních opatření pro rovnost jsou tedy prostředkem k dosažení rovnosti výsledků. Pokud existují překážky, je třeba zavést kompenzační opatření jako prostředek k dosažení rovnosti výsledků (Dahlerup, 2005, pp. 141-153).

Druhý závažný problém se týká **dodržování volebních kvót**. Jedná se o to, že pouhá pravidla nestačí. Má se za to, že aby systém kvóty naplňoval, musí tomu být uzpůsobená implementace. Například rezervovaná místa jsou značně vymahatelná, kvóty pro kandidáty už povětšinou vymahatelné nejsou. Pokud tedy není ustanoven žádný způsob vymáhání kvót, nebudou s největší pravděpodobností dodrženy. Kvóty tak musí být od začátku řádně zakotveny ve výběrových a nominačních procesech politických stran. Ví se, že zavedení kvót, které vyžadují minimálně 30 % zastoupení každého pohlaví na volební listině, nevede automaticky k tomu, že ženy získají 30 % mandátů. Politické strany mohou splnit požadavek na počet žen na kandidátní listině, ale umístí je na konec kandidátních listin, tedy na místa, která jsou z velké části nevolitelná. Kromě toho, pokud je počet mandátů, které je třeba obsadit v daném volebním obvodu malý a kandiduje mnoho stran, budou většinou zvoleni muži, protože ti obvykle zaujímají přední místa na stranické listině. V některých zemích, které používají volební systém poměrného zastoupení s otevřenými kandidátními listinami, mohou voliči degradovat kandidátky (nebo prosadit kandidáty – muže), a tím zmařit šance žen na zvolení. V jiných nedávných případech se však zdá, že voliči dávají přednost kandidátkám, zejména na kandidátních listinách levicových stran, a v těchto případech otevřené kandidátní listiny s možností preferenčního hlasování ženám prospívají. Z těchto důvodů je zásadní, aby byly zavedeny systémy kvót a pravidla jejich prosazování, které budou fungovat v souladu s volebním systémem. Několik zákonů o kvótách bylo novelizováno nebo se dnes připravuje s mandáty pro umístění, které upřesňují, jaké pozice mají ženy na volebních seznamech (Chen, 2010, pp. 13-60; Dahlerup, 2005, pp. 141-153; McCann, 2013, pp. 1-25).

2.5 Výhody a nevýhody kvót

Ačkoliv se volební kvóty ukázaly jako nejúčinnější způsob, jak dosáhnout lepší genderové vyváženosti, stále tu jsou jejich odpůrci (McCann, 2013, pp. 1-25). V následujících podkapitolách jsou zkoumány jejich hlavní argumenty pro kvóty a proti nim.

2.5.1 Výhody

Ženy jako občanky mají právo na rovné zastoupení a genderové kvóty dávají voličům možnost volit jak muže, tak ženy. Ženy mají specifické potřeby a má se za to, že pouze ženy dokáží zastupovat tyto rozmanité požadavky. Zkušenosti žen jsou tak v politickém diskurzu potřebné. Ženy jsou kvalifikovány stejně tak jako muži, ovšem v systému, kde mají muži převahu, může být jejich způsobilost zpochybňována. Díky kvótám se tak dá hovořit o „urychleném“ rovném zastoupení žen. "Kritické množství" neboli zvýšené zastoupení urychlí pravděpodobnost, že další ženy budou kandidovat a získají zvolení, protože poskytnou dobré vzory. Pokud budou ženy dosahovat dobrých výsledků, voliči budou pravděpodobně ochotnější volit kandidátky v budoucích volbách, a to i v případě, že kvóty nebudou zavedeny. Kvóty sdružují více žen ve shromáždění, což pomáhá odbourávat stres, který je vyvíjen, pokud je tam méně žen, nebo je tam jedna sama. Více žen v parlamentu prospívá společnosti tím, že využívá širší spektrum talentů a zdrojů a posiluje demokratickou účast. Kvóty mohou také přispět k procesu demokratizace tím, že zprůhlední nominační proces. I přes námitky kvóty zkrátka nejsou diskriminační, pouze pomáhají ženám porazit jiné překážky, které ženy musí překonat, aby mohly participovat na politice, jako je například již zmiňované volební násilí, tradice apod. Pravidla kvót spíše omezují tendenci politických stran nominovat pouze muže. Volby jsou zkrátka o reprezentaci, ne o tom, jaké má kdo vzdělání. Jak lze v tomto století ospravedlnit, že muži obsadili více než 80 % parlamentních křesel na světě? (Dahlerup, 2005; McCann, 2013).

2.5.2 Nevýhody

Hlavním argumentem proti kvótám je to, že popírají možnost rovných příležitostí tím, že zkrátka upřednostňují ženy. Jednotliví kandidáti, popřípadě strany by měly být voleny na základě idejí, programů, kampaní apod., a ne kvůli pohlaví. Kvóty jsou napadány i proto, že údajně nejsou v souladu s demokracií, protože je na voličích, koho budou volit, mají o tom tak rozhodovat oni sami,

nikoliv předem dané kvóty. Kvůli kvótám se také může do politiky dostat někdo nezkušený a nevzdělaný jen proto, aby byla naplněná podmínka genderu. Navíc se má za to, že spousta žen nechce být zvolena jen proto, že to jsou ženy, ale na základě svých schopností. Také je řešeno, že pokud se udělá ústupek ženám a budou tak pro ně požadovány kvóty, mohou si totéž nárokovat i jiné skupiny, například etnické, což by mohlo vést k politice zastoupení skupinových zájmů.² Kvóty vytvářejí mylnou představu, že ženy mohou zastupovat pouze ženy, zatímco muži mohou zastupovat jak muže, tak ženy, to by působilo proti ženám při získávání zastoupení na základě politických idejí, které zastupují, a nikoli na základě jejich pohlaví. Kvóty mohou působit spíše jako horní strop pro účast žen než jako spodní podlaha. A nakonec zavedení kvót vyvolává značné konflikty uvnitř stranické organizace, i když jsou pouze dočasné (Dahlerup, 2005, pp. 141-153, McCann, 2013, pp. 1-25).

2.6 Kvóty ve světě

K 1. lednu 2023 má 11,3 % zemí ženy v čele státu (17 ze 151 zemí, s výjimkou monarchických systémů) a 9,8 % zemí má ženy v čele vlády (19 ze 193 zemí). Jedná se o nárůst ve srovnání s obdobím před deseti lety, kdy tyto údaje činily 5,3 %, resp. 7,3 %. Ze všech regionů má Evropa i nadále nejvyšší počet zemí, v jejichž čele stojí ženy. Podle posledních údajů představují ženy k 1. lednu 2023 22,8 % ministerských postů, přičemž regiony s nejvyšším podílem žen na ministerských postech jsou Evropa a Severní Amerika (31,6 %) a Latinská Amerika a Karibik (30,1 %). Regiony, kde jsou ženy na ministerských pozicích zastoupeny nejméně, jsou střední a jižní Asie (10,1 %) a tichomořské ostrovy (8,1 %). Naopak v mnoha evropských zemích (13 zemí) je v čele ministerstev více než 50 % žen. Ačkoli jsou ženy zastoupeny nedostatečně, zastávají ministerské funkce v oblasti životního prostředí (32 %), veřejné správy (30 %) a vzdělávání (30 %) a jsou ve vedoucích pozicích v oblasti rovnosti žen a mužů, lidských a sociálních práv. Naopak muži nadále dominují na ministerstvech, jako je hospodářství, obrana, spravedlnost a ministerstvo vnitra. (United Nations, 2023)

Podle regionálních průměrů IPU mají **země subsaharské Afriky** ve svých národních zákonodárných sborech (v obou komorách dohromady) v průměru 27,8 % žen. Země v tomto regionu dosáhly od 90. let 20. století značného pokroku v

² Je zapotřebí dodat, že existuje mnoho typů kvót, mezi něž patří například i zmíněné etnické kvóty, ale také věkové atd. Jelikož nejsou součástí analýzy této práce, nejsou zde dále zkoumány.

dosažení "kritického množství vedoucích žen" v politických a veřejných záležitostech a tento region vede ve světě v zavádění genderových kvót. Velkou zásluhu na tomto výsledku má Rwanda, která, jak už zde bylo zmíněno, má 61, 3 % žen v parlamentu. Ve Rwandě je podle ústavy 30 % křesel volených zvláštním postupem vyhrazeno pro ženy. Například v Ugandě je pro ženy vyhrazeno 5 křesel, z nichž jedno je voleno v každém okrese zvláštním volebním obvodem. Existují však i příklady, kdy většinový volební systém přinesl úspěšný kvótní systém. (Dahlerup, 2005, pp. 141-153, Inter-Parliamentary Union, 2023; McCann, 2013, pp. 1-25).

3 Analýza volebních kvót v Burundi, Keni a Rwandě

3.1 Politický vývoj

Po osamostatnění **Burundi** ovládla vojenská junta pod vedením monarchy. V roce 1966 byl král Ntare V. svržen. Během tohoto období se v zemi objevily politické a etnické konflikty, které vyvrcholily masakry v roce 1972. Během těchto masakrů zahynulo až 200 000 lidí, převážně členů etnické skupiny Hutu. Po masakrech v roce 1972 se v zemi udržovala autoritářská vojenská vláda a vnitřní konflikty mezi etnickými skupinami pokračovaly. V roce 1981 vešla v platnost nová ústava, která zaváděla vládu jedné strany. Touto stranou byla tzv. UPRONA (Union pour le Progrès national), neboli Unie pro národní pokrok. Jednalo se o jednokomorový parlament. Během lidových konzultací bylo zvoleno celkem 65 poslanců, kdy z těchto 65 poslanců bylo pouze 10 Hutuů. Národní shromáždění z 22. října 1982 bylo rozpuštěno během převratu vedeného majorem Pierrem Buyoyou proti plukovníku Bagazovi. Trvalo šest let, než bylo ustaveno další Národní shromáždění.

V roce 1987 došlo k vojenskému převratu, který přivedl k moci plukovníka Pierra Buyoyu, který se stal prezidentem. V roce 1993 se konaly demokratické volby, které přinesly naději na politickou stabilitu. Prezidentské volby z 1. června 1993 přinesly vítězství prvního demokraticky zvoleného burundského prezidenta, Melchiora Ndadaye. Parlamentní volby se konaly na konci června 1993. Jejich výsledkem bylo ustavení nového Národního shromáždění složeného z 81 poslanců. Z toho bylo 65 poslanců strany FRODEBU (Front pour la Démocratie au Burundi, česky Fronta za demokracii v Burundi) a 16 poslanců strany UPRONA. Všichni

měli stejné výhody. Legislativní období 1993-1998 mělo skončit ustavením nového Národního shromáždění uspořádáním nových parlamentních voleb. Naneštěstí kvůli krizi, kterou země prožívala v důsledku státního převratu z října 1993, při němž byl zabit prezident, předseda Národního shromáždění a mnoho dalších vysokých úředníků, se volby nekonaly. V roce 1996 převzal moc znovu plukovník Pierre Buyoya, který pozměnil ústavu a zahájil proces smíření mezi etnickými skupinami. Protože nebylo možné uspořádat parlamentní volby, vláda a Národní shromáždění vyjednaly politické partnerství, jehož výsledkem bylo Přechodné národní shromáždění. Toto partnerství bylo konkretizováno podpisem Přechodného ústavního zákona a Politické platformy přechodného režimu prezidentem republiky a předsedou Národního shromáždění dne 6. června 1998. V roce 2005 byla přijata nová ústava, která zavedla vícestranický systém a povinné volební kvóty pro ženy. Tím se vytvořil prostor pro svobodné a demokratické volby s účastí více stran, které ukončily přechodné období. Od té doby se konaly několikrát prezidentské, parlamentní a komunální volby. Ovšem od roku 2005 se u moci drží strana CNDD-FDD (Conseil National Pour la Défense de la Démocratie – Forces pour la Défense de la Démocratie – Národní rada na obranu demokracie – Síly na obranu demokracie), která až dodnes obsazuje drtivou většinu mandátů. (Klíma, 2012, pp. 308-310, 373-375, 453, 534-535; Ndayizeye, 2022).

Vláda Burundi neustále usiluje o upevnění politické moci a udržení stability v zemi. Stát byl ovšem opakovaně kritizován za porušování lidských práv, jako je omezování svobody projevu, tisku a shromažďování, pronásledování politických odpůrců a omezování nezávislosti soudního systému. Mezinárodní organizace a lidskoprávní skupiny vyjadřují obavy ohledně situace lidských práv v zemi. Burundi čelí výzvám v oblasti chudoby, nezaměstnanosti, nízké úrovně vzdělání a zdravotní péče. Země se potýká s nedostatečnou infrastrukturou, nedostatečným přístupem k základním službám a vysokou mírou zranitelnosti vůči změnám klimatu (BBC, 2022).

Keňa byla britskou kolonií, proto velkou část obyvatelstva tvořili běloši. V historii Keni dlouho participovala jedna velká politická strana, která vzniká ještě před získáním nezávislosti v roce 1963. Jedná se o Keňský africký národní svaz (KANU), se kterým se spojili členové Keňského afrického demokratického svazu (KADU). V Keni se stále zhoršovala ekonomika, a tak se vláda spoléhala na investice soukromého kapitálu. Ovšem se zhoršující se situací v Somálsku došlo i

ke zhoršení ekonomiky v Keni, kde se stále prohlubovala nezaměstnanost, což začalo vyvolávat stávky a demonstrace. Eskalovalo to až k zakázání opozice a jejímu zatýkání. Většina rolníků pracovala jako nevolníci. V roce 1982 KANU ustanovila systém jedné strany a začala se svou autoritářskou vládou. Po skončení studené války bylo KANU donuceno ukončit systém jedné strany, ovšem ve státě nebyla jediná konkurence schopná strana, a tak KANU opět vyhrálo volby. Ačkoliv se neobjevovaly separatistické tendence jednotlivých kmenů, Keňa nedokázala vyrovnat velké sociální rozdíly. Vládu ovládal klientelismus a korupce, ale ekonomice se i přes to podařilo mírně prosperovat. Za prezidenta Kibakiho, který vyhrál volby v roce 2002, Keňa zažívala hospodářský růst, ovšem životní podmínky se stále zhoršovaly. Začala stoupat kriminalita a etnické spory. Po prezidentských volbách v roce 2007 vypukla „keňská krize“ a volby opět vyhrál Kibaki. Spor pomohl vyřešit generální tajemník OSN Kofi Annan, díky kterému se sepsala dohoda o usmíření stran. Když se politický systém uklidnil, největší hrozbou byly teroristické útoky ze strany somálské islamistické skupiny Al-Šabáb. Úroveň života v Keni je stále nízká a etnické spory nadále přetrvávají (Klíma, 2012, pp. 313-314, 370, 456, 537-538).

Historie **Rwandy** je úzce spjata s historií Burundi. V době kolonialismu se tedy hovoří o Ruandě-Urundi, v době před kolonialismem i po něm se hovoří o jednotlivých státech. Ruanda-Urundi byla dlouhou dobu kolonií Německa. Již za této doby Německo upřednostňovalo Tutsie. Tutsiové zastávali vysoké posty, bylo jim umožněno studovat, zatímco Hutuové byli utlačováni. V roce 1916 přebírají kolonii Belgičané. I ti pokračují v prosazování Tutsiů. Všem obyvatelům zavedli identifikační průkaz, kde měli vyznačené své etnikum. Teprve v roce 1962 byly oba státy uznány jako nezávislá území. Předcházelo tomu však velké úsilí jednotlivých politických stran, které bojovaly za rozdělení země na Burundi a Rwandu, a také požadovaly odchod Belgičanů z jejich území. Po osamocení byla tehdejší monarchie svržena a byla zavedena republika. V tuto chvíli už ovšem nejsou u moci Tutsiové, jak bylo zvykem, ale Hutuové, kteří Tutsie z vlády vyhnali. A nevyhnali je pouze z vlády, ale mnoho Tutsiů emigrovalo do okolních zemí, nejvíce tedy do Burundi. Skupina Tutsiů, která uprchla do Burundi, plánovala vpád zpět do Rwandy, aby navrátila zemi její starý režim. Vpád pouze zapříčinil velké násilí na Tutsiích, kteří ve Rwandě zůstali. Nejednalo se o jediný vpád, vpádů bylo hned několik, poslední z nich (před samotnou genocidou) byl v roce 1990 (Bell-Fialkoff,

2003, pp. 199). V roce 1972 si prezident Rwandy Kayibanda začal uvědomovat, že jeho režim není legitimní, a že by jeho vláda mohla být brzy svrhnuta. Proto opět otevřel otázku Tutsiů, protože doufal, že se pozornost obrátí k nim. V roce 1973 došlo k vojenskému převratu, kde z Burundi vtrhly do Rwandy tutsijské skupiny a prezidentem se stal Juvénal Habyarimana, který ve své funkci vydržel do roku 1994. Jeho mandát skončil jeho smrtí, přesněji atentátem na jeho letadlo, kde byl i prezident Burundi. Toto se považuje jako začátek genocidy, genocida trvala od dubna do června 1994 (Záhořík, 2012, pp. 42-45, 110-113).

Prezident plánoval genocidu, v rámci skupiny AKAZU, aby zamaskoval svůj autoritářský režim. Byly založeny hutuské milice Interhamwe a rozhlas jménem Hutu Power (Kuperman, 2000, pp. 94-118). Krátce po atentátu na prezidenta zaznělo ve rwandském rozhlasu heslo „pokácejte vysoké stromy“. Ve chvíli, kdy heslo zaznělo, jednotky Interahamwe spustily vyvražďování Tutsiů a umírněných Hutů. Tutsiové se neměli jak bránit, tak se shlukovali ve velkých skupinách. Hutuové neměli skoro žádné střelné zbraně, popravy vykonávali pomocí mačet a oštěpů. Proto se hlavním znakem genocidy stala mačeta a rozhlas. Hutuové se často vyhýbali masakrům před očima mezinárodních pozorovatelů, proto se stávalo, že genocida byla označována jako klesající. Vyvražďování se lišilo v různých krajích země. Během necelých 100 dnů bylo zabito více jak $\frac{3}{4}$ Tutsiů v zemi (Kuperman, 2000, pp. 94-118).

V roce 2000 převzal oficiálně prezidentský úřad Paul Kagame. V roce 2002 začala rekonstrukce zničeného státu. Kagame si v roce 2003 nechal referendum schválit novou ústavu, která ale byla mezinárodními organizacemi vyhodnocena jako nevhodná z důvodu porušování lidských práv. Ten samý rok vyhrál prezidentské volby s podezřelými 95 % hlasů. V parlamentních volbách zvítězili jeho stoupenci, přičemž 49 % mandátů obsadily ženy. Od té doby do současnosti jsou rwandské vlády silně kritizovány mezinárodním společenstvím, kvůli porušování lidských práv, silné represí opozice a svobodného tisku (Klíma, 2012: p. 533).

Při pohledu na všechny tři státy je zřejmé, že žádný z nich neměl snadný začátek po svém osamostatnění. Státy si neuměly poradit se svou vlastní správou a etnické konflikty byly ve všech zemích hluboce zakořeněny. Ve Rwandě a Burundi jsou převážně dvě výrazná etnika, ale Keňa jich má více jak devět. Ačkoliv v Keni nedošlo k tak masivnímu vyvražďování jako při genocidě ve Rwandě a Burundi,

ale i tak tam neustále probíhají etnické spory, které se nedaří řešit. Zatímco ve Rwandě i Burundi se situace uklidnila a oba státy přijaly několik opatření pro prevenci dalšího konfliktu takto masového rázu. Příkladem může být již nerozlišování etnik. Všechny tři státy si prošly vládou jedné strany, přičemž pouze v Keni je nyní nastolen vícestranický systém. Ve Rwandě a Burundi lze pozorovat dlouhodobou vládu jedné strany až do současnosti.

3.2 Zastoupení žen před kvótami

Podle ústavy **Burundi** z roku 1981 se jednokomorový burundský parlament, Národní shromáždění, skládá z 52 volených členů a 13 členů jmenovaných prezidentem republiky. Funkční období všech poslanců je pětileté. Všichni poslanci jsou nominováni Svazem pro národní pokrok (UPRONA), jedinou legální politickou organizací v zemi, a voleni ve všeobecných přímých volbách dospělých. Až do voleb v říjnu 1982, které se konaly do parlamentu předpokládaného ústavou z listopadu 1981, tedy neexistoval žádný národní zákonodárny sbor (Ndikumana, 2022, pp. 186-200).

Ústava z roku **1998** stanovuje, že se vláda skládá z místopředsedů, ministrů a případně státních tajemníků. Musí být složena v duchu národní jednoty a s ohledem na různé složky burundského obyvatelstva, ovšem neříká žádné konkrétní procenta, které musí být obsazeny ať už ženy nebo etniky (Burundi, 1998, Hlava V, Kapitola 3, Článek 87). Burundi má pouze jednu komoru parlamentu, která se nazývá Přechodné národní shromáždění. V minulosti bylo Předchozí Národní shromáždění zvoleno v květnu 1965 a rozpuštěno v srpnu 1966, poté se Burundi stalo republikou (Burundi, 1998, Hlava VI, Článek 95).

Situaci před kvótami v **Kenii** stanovuje ústava z roku **1963**, tedy přímo z roku, kdy Keňa získala svou nezávislost. Tato ústava zavádí dvoukomorový parlament, který se rozděluje na Senát a Sněmovnu reprezentantů. Senát se skládal ze 41 senátorů. Sněmovna reprezentantů byla složena z poslanců, kteří se volí na základě rozdělení volebních obvodů, přičemž každý obvod volí jednoho zástupce (Kenya, 1963, pp. 68-71).

Senát se má podle ústavy z roku 1963 volit následovně: Keňa je rozdělena na 40 okresů a oblast Nairobi; a každý distrikt a oblast Nairobi zvolí jednoho senátora (Kenya, 1963, Hlava IV, Článek 36, Kapitola 1). Při volbě do Sněmovny reprezentantů je Keňa v souladu s ustanovením oddílu 49 rozdělena do volebních

obvodů a každý volební obvod zvolí jednoho voleného poslance do Sněmovny reprezentantů (Kenya, 1963, Hlava IV, Článek 37, 38). Pro účely voleb volených členů Sněmovny reprezentantů se Keňa v souladu s ustanoveními rozdělí na takový počet volebních obvodů (ne více než 130 nebo méně než 110), které mají takové hranice, jak může být předepsáno usnesením volební komise. Všechny volební obvody obsahují téměř stejný počet obyvatel, jak se Komisi jeví jako rozumně proveditelné, ale Komise se může od této zásady odchýlit do té míry, do jaké považuje za vhodné (Kenya, 1963, Hlava IV, Článek 49, Kapitola 1-6).

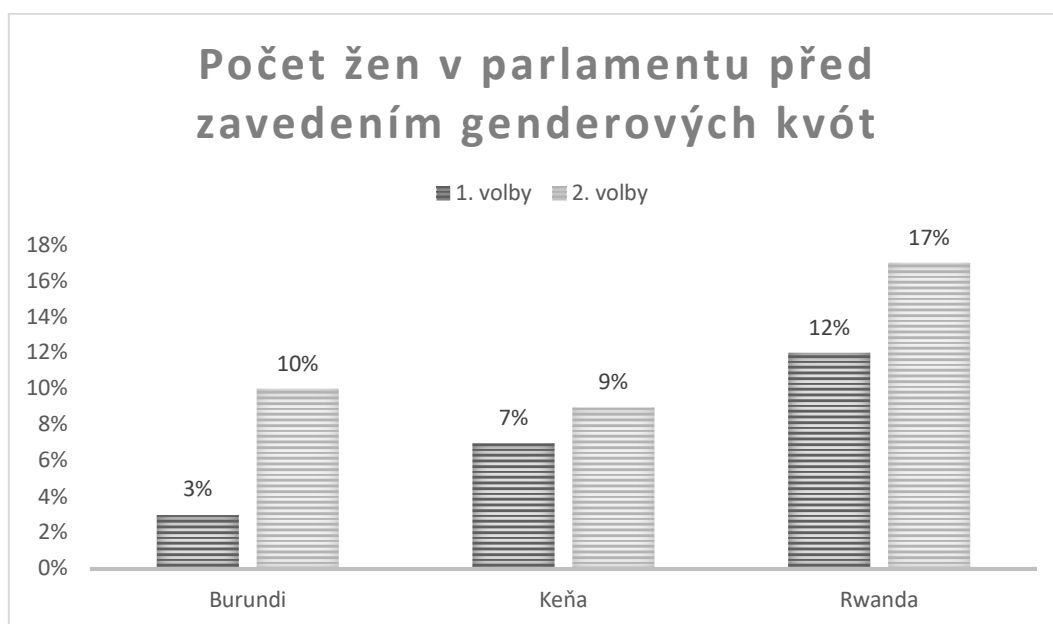
Situace ve **Rwandě** byla složitější, proto je zapotřebí se zaměřit i na předchozí ústavy. Ústava z roku **1961** vznikla v souvislosti s dekolonizačními procesy a přechodem k nezávislosti. Byla v podstatě výsledkem revoluce Hutuů, která zastínila nadvládu Tutsiů podporovanou Belgičany. Narůstající etnické násilí mezi Hutuy a Tutsii, kteří chtěli nezávislost na Belgii na základě převládající tutsijské monarchie, nakonec donutilo Belgii uspořádat v roce 1960 volby. Výsledkem bylo masivní vítězství Hutuů, které znamenalo dramatickou změnu mocenské struktury v jejich prospěch. Po ústavním referendu podporovaném Belgií byla v roce 1961 přijata ústava, která fakticky zrušila tutsijskou monarchii a zavedla republiku. Hlavním cílem Ústava z roku **1962** bylo upevnit republiku a nastolit režim více stran. De facto však existoval systém jedné strany, v němž Rwandské demokratické hnutí (MDR-Parmehutu) ovládalo politickou scénu a vládlo samo. V roce 1973 se Juvenal Habyarimanna chopil moci vojenským převratem s odůvodněním, že starý režim je zkorumpovaný a neefektivní. Pozastavil platnost ústavy a fakticky vládl pomocí dekretů až do roku 1978, kdy byla vypracována nová ústava. Ústava z roku **1978** z hlediska demokratického vládnutí přinesla jen velmi malá zlepšení. Formálně nahradila pluralitní režim zavedený předchozí chartou systémem jedné strany a moc tak přebrala Habyarimannova strana National Revolutionary Movement for Development (MRND). Ústava z roku 1991 znovu zavádí politiku více stran. Podpořila princip dělby moci a právního státu. Tato ústava však nebyla nikdy účinně uplatňována, protože občanská válka, která probíhala od roku 1990, vyvolala paralelní proces, který doplnil vnitřní reformy o vyjednávání o urovnání války mezi hlavními aktéry. Tím byly mírové dohody z Aruši ze srpna 1994, které spolu s ústavou z roku 1991 a dodatečnými protokoly o právním státě představovaly základní zákon Rwandy v přechodném období od roku 1994 do roku 2003. Od voleb v roce 2003 je u moci politická strana prezidenta

Kagameho Rwandan Patriotic Front (RPF), která má v každých volbách drtivou většinu (Constitutionnet, 2016).

Jak je z této kapitoly zřejmé, všechny státy si prošly naprosto rozdílným vývojem státní správy a volebních zákonů/ústav. Dokonce ani Rwanda s Burundi neměly podobný vývoj, jak by se dalo očekávat, díky jejich propojené historii. Burundi zavedla jednokomorový parlament, zatímco Keňa dvoukomorový. Keňa měla ze všech tří států nejpropracovanější ústavu, pokud mluvíme o procesu voleb. Na druhou stranu pro Rwandu nebyl proces voleb prioritní, vzhledem k nastolenému jednostranickému systému.

3.2.1 Porovnání výsledků voleb před zavedením kvót

V grafu níže jsou zaznamenány vždy dvojice volby před zavedením kvót. Jelikož každý stát přijal kvóty v jiném roce a má jiné volební období pro své mandáty, jsou proto data voleb jiná. V Burundi se jedná o volby v roce 1982 a 1993, v Keni to jsou volby v roce 2002 a 2007 a ve Rwandě se jedná o roky 1983 a 1988.

Zdroje: Inter-Parliamentary Union (2008a, 2008b, 2008c); The World Bank (2022b).

Ženy v **Burundi** získaly pasivní i aktivní volební právo v roce 1961. Ovšem rozdíl byl znatelný až od doby, kdy byly zavedeny kvóty. V roce 1982 se jednalo o vládu jedné strany a politická situace byla velmi napjatá. Jednalo se ovšem o první volby v Burundi, kde byly do parlamentu zvoleny i ženy. Poté byl v roce 1987 uskutečněn převrat. V tuto dobu nebyly občané Burundi v bezpečí, natož ženy, což může být stěžejní důvod, proč se nezapojovaly do politiky, protože jak odkazují

teorie, ve chvíli, kdy lidé musí bojovat za svou obživu, nemají tendenci starat se o blaho země a veřejné zájmy. Navíc se v té době vedla velmi tvrdá represe proti opozici.

Volby v roce 1993 měly být vyvrcholením demokratizačního procesu, který zahájil prezident Buyoya po svém nástupu k moci vojenským převratem v září 1987. Parlamentních voleb se zúčastnilo celkem šest legálně uznaných stran. Navzdory obavám z násilí proběhly volby v klidné atmosféře a volební účast byla vysoká. Na volby dohlíželi i zahraniční pozorovatelé. Naneštěstí se etnické napětí čím dál více zvyšovalo, až vyústilo ve vojenský převrat ještě téhož roku. Ovšem, jak si lze všimnout, je tu drobný **nárůst žen v parlamentu**, který mohla zapříčinit vidina demokratizace, zvýšení počtu politických stran a omezení represe. Atentát na prezidenta Ndabayeho 21. října 1993 vyvolal několikaleté etnické násilí, během něhož bylo zabito odhadem 300 000 lidí.

Ženy v **Kenii** získaly volební právo v roce 1963. Ovšem, jak jde poznat z tabulky, opět se jim do zavedení kvót nedařilo obsadit vyšší procento žen do politiky. Rok 2002 byl pro keňské obyvatele klíčový při porážce autoritářské KANU, která byla poražena pomocí koalice. Dva týdny před volbami podepsalo deset politických stran kodex volebního chování v situaci, kdy se ve volební kampani množily případy násilí, sprostých slov a tvrzení o kupčení s hlasy. V roce 2007 nastaly opět problémy, protože v tom samém roce probíhaly i prezidentské volby, které byly prokazatelně zmanipulované. Pozorovatelé z Evropské unie (EU) a Východoafrického společenství (EAC) uvedli příklad jedné oblasti, kde byla zaznamenána volební účast 115 %. Opoziční kandidát řekl, že prezidentské volby byly zmanipulované, a požadoval, aby se konaly nové volby. Příznivci opozice vedli pouliční protesty a násilí se rychle rozšířilo po celé zemi. Při povolebním násilí bylo zabito více než 1 000 lidí. Organizace spojených národů odhaduje, že ze svých domovů uprchlo asi 250 000 lidí.

Ve **Rwandě** ženy získaly volební právo v průběhu 60. let. Vládlo zde tradičně etnické napětí mezi dvěma hlavními etnickými skupinami. V průběhu 80. let bylo toto napětí prohlubováno politickými a sociálními faktory, včetně diskriminačních politik. Také vznikaly velké rozdíly mezi obyvateli města a vesnic. Rwanda byla v 80. letech Světovou bankou a dalšími považována za úspěšnou africkou ekonomiku s mírným zadlužením ve srovnání s většinou ostatních zemí na kontinentu, ovšem opravdu měla Rwanda problém se zemědělstvím. Stále se jednalo o vládu jedné

strany MRND (National Revolutionary Movement for Development). Autoritativní režim prezidenta Habyarimany udržoval moc pomocí politické kontroly, potlačování opozice a využívání etnických rozdílů pro udržení politické stability. (Sellström, Wohlgemuth & Dupont, 1996, pp. 35-41).

Při pohledu na výsledky voleb je na první pohled jasné, že ženám ve Rwandě se již před zavedením kvót dařilo obstojně. Otázkou však je, čím tato situace může být způsobena. Nelze si nevšimnout, že jak v Burundi, tak v Keni byl poražen systém jedné strany a začala se rozvíjet demokracie a s tím multipartismus. V Burundi kandidovalo hned šest nových uznaných stran a v Keni byla poražena dlouho vládnoucí KANU pomocí koalice. Dá se říct, že ve Rwandě a Burundi byla situace podobná, a přesto se Rwandě dařilo lépe. Etnická situace v Keni byla také napjatá, její etnická skladba je velmi složitá, protože obyvatelé se dělí do více než devíti etnik. Pokud se podíváme na výsledky voleb nyní (rok 2023), první tři místa zaujala Rwanda, kde je doposud systém jedné strany, druhá je Kuba, kde je situace stejná a třetí je Bolívie, kde tamní strana Movimiento al Socialismo (MAS) vládne od roku 2006. Nutno dodat, že v prvních deseti státech na této přičce se samozřejmě objevují i státy s vícestranickými systémy.

3.3 Proces zavádění kvót

Pro porozumění, procesu zavádění kvót je nejprve nutné vysvětlit, co obnáší Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, tedy zkráceně CEDAW). CEDAW, kterou v roce 1979 přijalo Valné shromáždění OSN, je často označována za mezinárodní zákon o právech žen. Skládá se z preambule a 30 článků a definuje, co je diskriminace žen, a stanovuje program pro vnitrostátní opatření k ukončení této diskriminace. Úmluva definuje diskriminaci žen jako "...jakékoli rozlišování, vyloučení nebo omezení na základě pohlaví, které má za následek nebo za cíl omezit nebo zmařit uznání, užívání nebo výkon lidských práv a základních svobod ženami, bez ohledu na jejich rodinný stav, na základě rovnosti mužů a žen, v oblasti politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jakékoli jiné" (UN Women, 2009). Přijetím úmluvy se státy zavazují přijmout řadu opatření k ukončení všech forem diskriminace žen, včetně: začlenění zásad rovnosti mužů a žen do svého právního systému, zrušit všechny diskriminační zákony a přijmout vhodné zákony zakazující diskriminaci žen, zřídit soudy a další veřejné

instituce, které zajistí účinnou ochranu žen před diskriminací, a zajistit odstranění všech projevů diskriminace žen ze strany osob, organizací nebo podniků. Úmluva poskytuje základ pro uskutečnění rovnosti žen a mužů zajištěním rovného přístupu žen k politickému a veřejnému životu a rovných příležitostí v něm, včetně práva volit a být volen, jakož i ve vzdělávání, zdravotnictví a zaměstnání. Smluvní státy se zavazují přijmout veškerá vhodná opatření, včetně právních předpisů a dočasných zvláštních opatření, aby ženy mohly využívat všech svých lidských práv a základních svobod. Úmluva je jedinou smlouvou o lidských právech, která potvrzuje reprodukční práva žen a zaměřuje se na kulturu a tradice jako na vlivné síly, které utvářejí genderové role a rodinné vztahy. Potvrzuje práva žen na získání, změnu nebo zachování jejich státní příslušnosti a státní příslušnosti jejich dětí. Smluvní státy se rovněž zavazují přijmout vhodná opatření proti všem formám obchodu se ženami a vykořisťování žen. Země, které úmluvu ratifikovaly nebo k ní přistoupily, jsou právně zavázány uvádět její ustanovení do praxe. Zavázaly se rovněž předkládat nejméně jednou za čtyři roky národní zprávy o opatřeních, která přijaly k plnění svých smluvních závazků (UN Women, 2009).

V post-konfliktním **Burundi** bylo vyvinuto značné úsilí o zakotvení rovnosti žen a mužů v zákonech a politikách země, jak je uvedeno v mírové dohodě o usmíření v Burundi z Aruši z roku 2000, která ukončila dlouhou a krvavou občanskou válku a vytvořila rámec pro přechod Burundi k demokratickému režimu. Burundská vláda podepsala Úmluvu o odstranění všech forem diskriminace žen (CEDAW) a doplnila zákon o osobách a rodině o dodatky, které ženám zaručují práva a svobodu pohybu. Burundská ústava rovněž zakotvuje práva žen tím, že požaduje 30% zastoupení žen v parlamentu a vládě. Vládní dokument o strategii snižování chudoby z roku 2012 navíc překročil rámec předchozích iterací, aby se zajistilo, že ženy budou součástí konzultací a že jejich obavy budou zohledněny v konečném dokumentu. Burundi ratifikovalo CEDAW bez jakýchkoliv výhrad v roce 1991. Dva roky po podpisu Úmluvy vstoupilo Burundi do období společensko-politické krize, která trvala od října 1993 a má nepříznivý dopad na všechny oblasti života země. Kromě toho, že krize stála tisíce lidských životů, vyhnala statisíce lidí z jejich domovů. Od roku 1993 Burundi zažívala sociálně-politické krize, které se vyznačují etnickými konflikty. Snad nejhlubší krize se datuje od počátku demokratizačního procesu v roce 1992. Vypukla v roce 1993 po atentátu na zvoleného prezidenta Melchiora Ndadaye a následné etnické genocidě

a masakrech. Prezidentova smrt vytvořila institucionální vakuum. Aby se zaplnilo, vytvořily se dvě velké politické rodiny: prezidentská skupina a opozice. Tato situace vedla ke změnám z 25. července 1996, které vrátily k moci bývalého prezidenta majora Pierra Buyoyu. V zájmu obnovení bezpečnosti přijaly nové orgány všeobecný mírový program, který zahrnoval vnitřní dialog a jednání s ozbrojenými skupinami. Do těchto dvou procesů byly zapojeny politické strany a občanská společnost. Zlepšily se vztahy mezi výkonnou a zákonodárnou mocí. Toto zlepšení se projevilo zejména společným uznáním politické platformy o přechodném režimu, která je základním referenčním textem pro současné instituce. Tradiční společnost byla patriarchální a patrilineární, v níž byla žena neustále pod ochranou otce, bratra, strýce, manžela nebo rodinné rady. Ženy měly více povinností než práv a musely se podřídit zvykům a praktikám, které upravují vztahy mezi muži. Zákonné právo se snažilo tuto situaci napravit a zákoník o osobě a rodině (CPF) ve znění z roku 1993 ilustruje přání zákonodárce odstranit tradiční překážky bránící emancipaci žen. Zavádí rovnost všech v důstojnosti a v právech a povinnostech bez rozdílů. CPF odstraňuje právní rozdíly, vedlo to tak ke zrušení polygamie, úpravě věku pro uzavření manželství, kde ženy musely být starší 18 let a muži 21 let, přičemž dívky mohly samy rozhodnout, jestli ke sňatku přistoupí. Rozvod se stal soudní záležitostí a jeho důvody jsou stejné pro muže i ženy. Novinkou také bylo právo společné správy rodinného majetku přiznané ženám, a to i v případě nepřítomnosti manžela atd. Ačkoliv se Burundi snažilo zrovnoprávnit muže a ženy, stále zde byly situace, kdy se to nepodařilo. Například trestní zákoník nebyl revidován tak, aby odpovídal novým normám, zákon o státním občanství neumožňuje ženám provdaným za cizince předat burundské státní občanství jejich manželům nebo dětem za stejných podmínek, jaké platí pro muže provdané za cizinky, také manželské vztahy, dědictví, odkazy a dary se stále řídí zvykovým právem. Ženám ale bylo zpřístupněno studium, byly jim umožněny všechny formy a stupně vzdělání, včetně možnosti stipendia. Všechna tato opatření byla výsledkem společného úsilí vlády, církví, nevládních organizací a ženských sdružení. Poprvé se sice kvóty objevují až v ústavě z roku 2005, ale byly to všechny tyto kroky, které tuto změnu umožnily. Nelze tak popřít velký význam OSN (République du Burundi, 1997; République du Burundi, 2019; United Nations, 2000a).

Keňská vláda ratifikovala úmluvu CEDAW již v roce 1984 a zřídila pracovní skupinu, která měla přezkoumat všechny zákony, a navrhnout jejich úpravu tak,

aby korespondovala s úmluvou. V roce 1998 vláda zahájila revizi ústavy. Je důležité poznamenat, že v určitých článcích ústavy si vláda vyhrazuje právo diskriminovat ve věcech adopce, manželství, rozvodu, pohřbu, předání majetku po smrti, zvykového a osobního právo, neboť keňská společnost se skládá z různých etnických skupin s odlišnými zvyky a praktikami. Ženy v Keni mají podle zákona stejný přístup jako muži k politickým procesům, sociálnímu zabezpečení a občanské společnosti, zdravotní a lékařské péči, vzdělávání, programy rozvoje gramotnosti, zaměstnání, vlastnictví majetku a sociální péči. Keňská vláda provedla zajímavé opatření, kde byla v okresech zavedena fóra, která měla za úkol mobilizovat komunity na místní úrovni pro účely občanského vzdělávání v oblasti občanské výchovy, aby byla společnost na změny lépe připravená, přičemž 1/3 těchto fór musela být tvořena ženami. Toto fórum je druhou organizací, která má za úkol prozkoumat ústavu a navrhnout její změny, případně schválit změny, které byly plánované. Třetí organizací, jejímž prostřednictvím je ústava přezkoumávána, je organizace Národní ústavní poradní fórum, kterou tvoří i ženské organizace. Aby keňská vláda podpořila ženy více, zavedla tzv. pozitivní diskriminaci, kde snížila vstupní podmínky pro uchazečky o práci nebo studium. Vláda, nevládní organizace a náboženské organizace se zapojily do projektů pro odstranění stereotypů ve výchově mužů a žen. Jedná se o stereotypy jako nucené a předčasné sňatky, polygamie, mrzačení ženských pohlavních orgánů, placení věna, kulturní tradice týkající se pohřbívání atd. Tyto snahy však narážejí na překážky, které jsou ovlivněny tradičními zvyky, nedostatečným zapojením mužů, negramotností a chudobou. Ústava zaručuje každému dospělému občanovi, muži i ženě, právo volit a být volitelný do všech veřejně volených orgánů. K účasti na volbách není třeba žádná podmínka gramotnosti ani majetkových poměrů. Ženy jsou aktivně zapojeny do všech politických stran v Keni. S příchodem vícestranického systému v Keni se o volené funkce uchází stále více žen. Během všeobecných voleb v roce 1997 se tak 50 žen ucházelo o hlasy voličů. Dvě ženy se dokonce ucházely o post prezidentky. Stále se ale v této době lze potýkat s diskriminací, stejně tak jako v Burundi, v oblasti občanství. Ženské občanky tak nemohou odkázat občanství manželé ani dětem. Pokud chce keňská žena vyjet ze země, potřebuje souhlas svého otce, pokud je vdaná, potřebuje souhlas svého manžela (Berry, Bouka & Kamuru, 2021, pp. 640-664; United Nations, 2000b)

Rwanda úmluvu CEDAW ratifikovala v roce 1991. Pokud jde o politické aspekty postavení žen, v průběhu války byly vynaloženy výdaje, které měly být věnovány na rozvoj země, zejména na blaho žen. Všechny politické strany však zahrnuly do svých programů zlepšení postavení žen a bylo vytvořeno ministerstvo pro rodinu a podporu žen, které má pomoci ženám uvědomit si svá práva a svobody. Přestože neexistoval žádný mechanismus, který by prosazoval přijímání žen do veřejných služeb, počet žen v politických funkcích se výrazně zvýšil. Právní předpisy týkající se odstranění diskriminace žen by se mohly ještě výrazně zlepšit, vzhledem k tomu, že ženy jsou zbaveny rovných práv v mnoha oblastech, jako je dědictví, majetek, přístup k úvěrům, právní způsobilost (vdaných žen) a politické zastoupení. Ve Rwandě bylo sdružení Ururuna rw'Abanyarwandakazi mu Majyambere (URAMA), která usilovala o zlepšení postavení žen. URAMA byla údajně velmi úzce navázaná na vládní stranu, ovšem po genocidě s příchodem multipartismu sdružení ztratilo svou identitu a strukturu. V současné době již neexistuje žádné úzké spojení s vládou. Věřilo se, že až teprve s příchodem demokracie URAMA bude opět produktivní. I přesto se sdružení snažilo fungovat, ovšem nejsou podrobnější informace o tom, jak jejich práce vypadala. Ze zpráv, které rwandská vláda posílala OSN bylo zřejmé, že nechce detailnější informace sdělovat. Je zapotřebí brát v potaz, že se jednalo o začátky 90. let, kde se právě vyhrcoval etnický konflikt, který vyústil v genocidu. Reporty, které se hlásily OSN, mělo na starosti ministerstvo vnitra. Proto se lze domnívat, že bylo mnoho informací utajeno, nebo zfalšováno. Například vláda potvrzovala, že URAMA se snaží snižovat negramotnost žen, ale po dotázání, jakým způsobem osvěta funguje, se OSN dočkala jen odpovědi, že neexistují žádné zvláštní mechanismy, které by zajišťovaly, aby se dívkám nebo chlapcům dostalo školního vzdělání, ale že se provádí osvěta prostřednictvím setkání místních komunit, zejména proto, že základní vzdělání je povinné a bezplatné. OSN argumentovala, že zprávy neprokazují odhodlání vlády zlepšit postavení žen, neboť často odkazuje na právní instituty, které byly v platnosti v době předchozí zprávy. Nebylo zřejmé, zda se skutečná situace žen změnila a jaká opatření byla přijata ke zlepšení jejich situace. Naléhavě žádali, aby byla úmluva šířena, a doufali, že bude pro rwandské ženy užitečným nástrojem, který přiměje vládu dodržovat mezinárodní závazek zlepšit postavení žen. Rwandská vláda se bránila tím, že změnit zvykový pohled lidí je velmi pomalý proces. Další vývoj pak nastává při aplikování kót v ústavě. Jelikož

se Rwanda nedočkala očekávané demokracie, je spousta informací dodnes zatajována. Ačkoliv vláda neprojevovala úsilí pro zrovnoprávnění žen, po genocidě byla situace jiná. Ženy se během genocidy staly terčem útoků nejen na základě své etnické příslušnosti, ale také na základě svého pohlaví, byly vystaveny sexuálními útokům a mučení, včetně znásilnění, násilného incestu a odříznutí prsou. Ženy, které genocidu přežily, byly svědky nevýslovné krutosti a přišly o manžely, děti, příbuzné a komunity. Kromě tohoto násilí přišly ženy o živobytí a majetek, byly vyhnány ze svých domovů a jejich rodiny byly rozděleny. Bezprostředně po válce tvořily ženy a dívky 70 % populace. Vzhledem k této demografické nerovnováze se ženy okamžitě ujaly rolí hlav domácností, vůdkyň komunit a poskytovatelů finančních prostředků a uspokojovaly potřeby zdevastovaných rodin a komunit. Genocida donutila ženy přemýšlet o sobě jinak a v mnoha případech rozvinout dovednosti, které by jinak nezískaly. Dnes jsou ženy ve Rwandě stále demografickou většinou, tvoří 54 % populace. Během přechodného období, než byly ve Rwandě zavedeny kvóty, RPF důsledně jmenovala ženy na téměř 50 % míst, která kontrolovala v parlamentu. Ostatní politické strany ve jmenování žen zaostávaly, a proto ženy v přechodném období nikdy netvořily více než 25 % parlamentu. Jelikož Rwandu z mnoha důvodů nepovažujeme za demokratickou, rwandské ženy musí volit, co je pro ně důležitější, jestli demokracie, nebo možnost podílet se na politice, která by ženám pomohla (Freedomhouse, 2023; Powley, 2005; Republika Rwanda, 2014; United Nations, 1993).

Jak z kapitoly vyplývá, počátek řešení rovnoprávnosti mezi mužem a ženou, a především politické zastoupení ženského pohlaví se začíná diskutovat díky mezinárodním organizacím, konkrétně OSN a úmluvy CEDAW, ale také díky mírovým smlouvám z Aruše. Všechny tři státy podepsaly a ratifikovaly úmluvu CEDAW, přičemž Keňa byla prvním z těchto tří států. Jelikož Burundi ratifikovalo úmluvu v roce 1991, stejně jako Rwanda, při občanské válce a následné genocidě, věnovalo se je jejím bodům převážně po genocidě. Rwanda se na druhou stranu podle dostupných informací úmluvě nevěnovala ani po skončení konfliktu. Keňa měla promyšlený postup, jak zrovnoprávnit muže a ženy, dokonce vyhradila tři různé organizace, které měly sledovat zákony, které ženy znevýhodňují a navrhnout tak vhodnou úpravu zákonů. Ve všech státech se ale nepodařilo ženy v té době zrovnoprávnit úplně, například ženy měly omezené možnosti, které se týkaly

občanství, dědictví, pohřbívání apod. Jednalo se tak převážně o situace, které byly hluboko zakořeněné ve společnosti.

3.4 Typy kvót a volební systém

Poprvé se kvóty v **Burundi** tedy objevují v ústavě z roku 2005. Tato ústava přetvořila Burundi na bikamerální systém. Stanovuje, že **Národní shromáždění** se skládá z nejméně 100 poslanců v poměru 60 % Hutuů a 40 % Tutsiů, z nichž minimálně 30 % musí tvořit ženy, volených ve všeobecných přímých volbách na 5 let a 3 poslanců pocházejících z etnika Twa kooptovaných podle volebního zákona. V případě, že výsledky voleb neodpovídají výše uvedeným procentům, přistupuje se k nápravě příslušných nerovnováh prostřednictvím kooptace stanovené volebním zákoníkem. Počet kandidátů, kteří mohou být zvoleni na základě kroužkování, je volebním zákonem stanoven úměrně počtu obyvatel (La Présidence De La République Burundi, 2005, Hlava VI, Kapitola 2, Článek 169). **Senát** se skládá z dvou delegátů z každé provincie, volení volebním kolegiem složeným z členů komunálních rad dané provincie z různých etnických komunit a volení odděleným hlasováním; tří osob z etnika Twa; minimálním podílem žen ve výši 30 %. Volební zákon určuje praktické způsoby a prostředky, přičemž v náležitém případě je možné kooptovat (La Présidence De La République Burundi, 2005, Hlava VI, Kapitola 3, Článek 185). **Vládu** tvoří předseda vlády a další ministři. Je otevřená všem etnickým skupinám. Skládá se z nejvýše 60 % ministrů z řad Hutuů a nejvýše 40 % ministrů z řad Tutsiů. Je zajištěno minimální složení 30 % žen (La Présidence De La République Burundi, 2005, Hlava V, Kapitola 3, Článek 128).

Volební právo je všeobecné, rovné, tajné, svobodné a transparentní. Právo volit mají občané Burundi, muži i ženy od 18 let s výjimkami trestně stíhaných apod. (La Présidence De La République Burundi, 2005, Hlava I, článek 2, Hlava II, Kapitola I, Článek 4). Každá osoba, která je oprávněným voličem, musí ve stanovené lhůtě požádat o registraci ve volební místnosti v místě svého bydliště (La Présidence De La République Burundi, 2005, Hlava II, Kapitola II, Článek 14). Národní shromáždění se volí ve všeobecných přímých volbách na základě blokových kandidátních listin s poměrným zastoupením, sestavených tak, že na každé tři kandidáty na listině připadají pouze dva na stejnou etnickou skupinu a alespoň jedna ze čtyř je žena (La Présidence De La République Burundi, 2005, Hlava IV, Kapitola I, Článek 129; La Présidence De La République Burundi, 2023).

V případě, že výsledky hlasování nedosáhnou procentních podílů uvedených v ústavě, Nezávislá národní volební komise odstraní zjištěné nerovnosti tím, že na seznamech politických stran a nezávislých kandidátů, kteří dosáhli 5 % odevzdaných hlasů, ponechá stejný počet dalších poslanců patřících k nedostatečně zastoupené etnické skupině nebo pohlaví, který je nutný k vyrovnání nerovnováhy. Kooptaci provádí Nezávislá národní volební komise po konzultaci s dotčenými stranami a v souladu s pořadím stanoveným na blokových seznamech, přičemž zajišťuje účast všech etnických skupin v co největším počtu volebních obvodů. Nezávislá národní volební komise kooptuje také tři poslance etnické skupiny Twa z různých regionů (La Présidence De La République Burundi, 2005, Hlava IV, Kapitola I, Článek 129). Funkce poslance Parlamentu je neslučitelná s jakoukoli jinou veřejnou funkcí, ať už volenou či nevolenou (La Présidence De La République Burundi, 2005, Hlava IV, Kapitola II, Článek 138; La Présidence De La République Burundi, 2023).

Ústava **Kení** z roku 2010 se snažila především posílit ochranu lidských práv a základních svobod. Nová ústava uznává a zaručuje širokou škálu práv občanů, včetně práva na svobodu projevu, shromažďování, vyznání a informací. Rovněž zavádí zákaz mučení a nelidského zacházení. Také se snaží zavádět prvky pro boj s korupcí, která se stala velmi diskutovaným tématem a založil se tak nezávislý úřad pro boj s korupcí. V neposlední řadě také bojuje s genderovou rovností, snaží se tak vytvářet podmínky pro rovné zastoupení žen ve všech oblastech politiky, včetně parlamentu a dalších veřejných institucí (Kenya, 2010).

Kapitola VIII, Článek 93, Kapitola 1 ústavy z roku 2010 ponechává v platnost bikameralismus, kde horní komoru tvoří stále Senát, a dolní komoru tvoří Národní shromáždění. Národní shromáždění tvoří 290 členů, z nichž každý je zvolen registrovanými voliči jednomandátových volebních obvodů. Z tohoto počtu je 47 žen, z nichž každá je volena registrovanými voliči krajů, přičemž každý kraj tvoří jeden volební obvod, dvanáct členů nominovaných parlamentními politickými stranami podle jejich podílu členů Národního shromáždění, aby zastupovali zvláštní zájmy včetně mládeže, osob se zdravotním postižením a pracovníků a poslední část tvoří Předseda, který je členem ex officio³ (Kenya, 2010, Hlava VIII, Kapitola 97,

³ z úřední moci, z povinnosti

Článek 1-4). Podle ústavy také 2/3 zákonodárné moci nesmí ovládat jedno pohlaví, což nám zavádí 30% volební kvótu pro ženy (Kenya, 2010, Hlava IV, Kapitola 27, Článek 8). Senát tvoří 47 členů, z nichž každý je volený registrovanými voliči krajů, přičemž každý kraj tvoří jeden volební obvod, 16 členek, které navrhují politické strany podle jejich podílu na členech Senátu, dva členové, jeden muž a jedna žena, zastupující mládež, dva členové, jeden muž a jedna žena, zastupující osoby se zdravotním postižením, a poté Předseda, který je členem ex officio (Kenya, 2010, Hlava VIII, Kapitola 98, Článek 1).

Rwandská Ústava z roku 2003 zavádí prezidentskou republiku. Ústava se soustředí na etnika a kontrolu jejich činností, například zakazuje tvorbu vyložené etnických skupin a dbá na rovnoměrné zastoupení všech skupin obyvatelstva ať už etnických, tak například i náboženských. Parlament se skládá ze dvou komor, dolní komora Poslanecká sněmovna a horní komora Senát (Republika Rwanda, 2003).

Volební právo je univerzální a rovné pro všechny Rwandany. Všichni Rwandané, muži i ženy, splňující požadavky stanovené zákonem, mají právo volit a být voleni. Volební právo je přímé nebo nepřímé a tajné, pokud tato Ústava nebo jiný zákon nestanoví jinak (Republika Rwanda, 2003, Hlava I, Kapitola 2, Článek 8). Zavádí vícestranický systém, ačkoliv to v realitě vypadá jinak (Republika Rwanda, 2003, Hlava III, Kapitola 52)

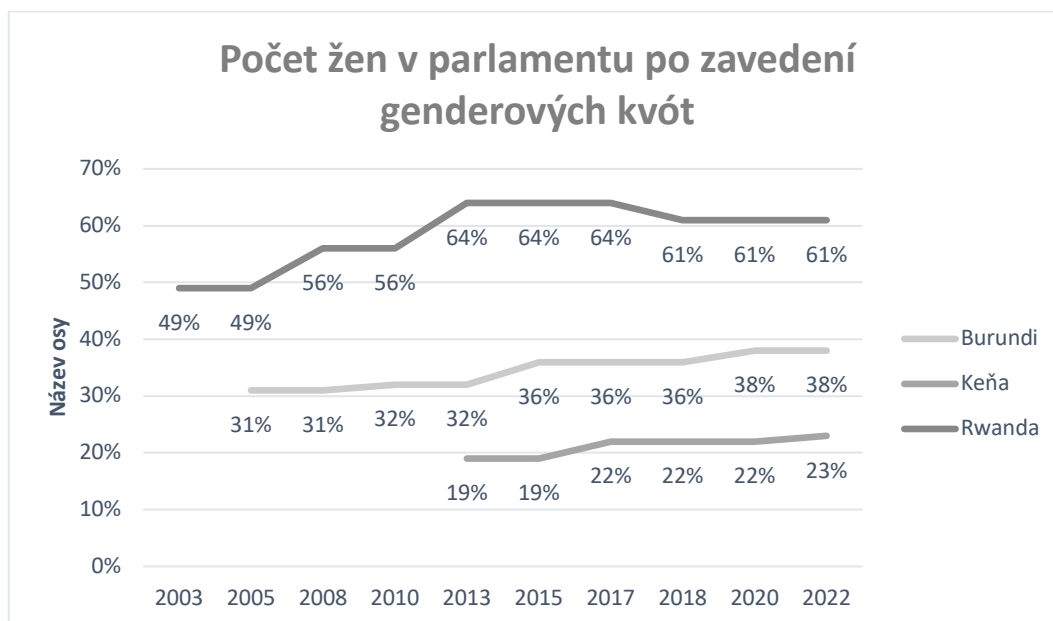
Poslanecká sněmovna se skládá z 80 členů, kde 53 je voleno v souladu s ustanoveními článku 77 této Ústavy, tedy podle systému poměrného zastoupení. Mandáty, které zbývají po rozdělení mandátů vydělením získaných hlasů volebním kvociem, se rozdělí politickým organizacím podle systému nejvyššího přebytku. Dále dolní komoru tvoří 24 žen, dvě z každé provincie a města Kigali. Tyto budou volené společným shromážděním složeným z členů příslušných okresních, městských, městských nebo městských rad Kigali a členek výkonných výborů ženských organizací na úrovni provincie, města Kigali, okresu, obcí, měst a sektorů. Poté tam jsou dva členové zvolení Národní radou mládeže a jeden člen volený Svazem svazů zdravotně postižených. Funkční období je pět let (Republika Rwanda, 2003, Hlava IV, Kapitola 2, Článek 76). Senát se skládá z 26 členů ve funkčním období osmi let, z nichž nejméně 30 % jsou ženy. Kromě toho se bývalé hlavy států stávají členy Senátu na jejich žádost, jak je stanoveno v odstavci 4 tohoto článku. Senát je složen takto: 12 členů zastupujících každou provincii a město Kigali zvolených tajným hlasováním členy výkonných výborů sektorů a

okresních, městských, městských nebo městských rad každé provincie a města Kigali, osm členů jmenovaných prezidentem republiky, kteří zajistí zastoupení historicky marginalizovaných komunit; čtyři členové jmenovaní Fórem politických organizací, jeden vysokoškolský pedagog minimálně v hodnosti docent nebo vědecký pracovník zvolený, bývalé hlavy států, které čestně dokončili své funkční období nebo dobrovolně rezignovali na svůj úřad, se stávají členy Senátu podáním žádosti k Nejvyššímu soudu (Republika Rwanda, 2003, Hlava IV, Kapitola 2, Článek 82). Vláda stejně tak musí být tvořena z 30 % ženami.

Všechny tři země se stávají bikameralismy a všechny tři země zavádí povinnou 30% volební kvótu pro ženy v parlamentu. Ústava Burundi striktně nařizuje, jak rozdělit hlasy, aby byla kvóta naplněna. Rwandská ústava si počet žen v parlamentu pojistila speciální volbou shromážděním. Zatímco Keňa nestanovuje, jak konkrétně nakládat s hlasy, pokud kvóta není naplněna.

3.4.1 Porovnání výsledků voleb po zavedení kvót

Tato část práce je již věnována aktuální situaci. V každém státě jsou rozebrány každé volby, které se konaly od zavedení kvót. V Burundi se konaly volby v roce 2005, 2010 a 2020. V Keni se konaly volby v roce 2013, 2017 a 2022. Rwanda stihla nejvíce voleb, protože kvóty zavedly z těchto států jako první, a to v roce 2003. Další volby následovaly v roce 2008, 2013 a 2018. Nejnovější volby se měly konat letos, v roce 2023, ovšem byly přesunuty na rok 2024, aby se synchronizovaly s prezidentskými volbami.

Zdroje: Inter-Parliamentary Union (2008a, 2008b, 2008c); The World Bank (2022b).

Po mírovém jednání v **Burundi** se začalo pracovat na nové ústavě a pořádání nových voleb, tím se dostáváme k volbám v roce 2005, kde byly poprvé v historii Burundi zavedeny kvóty jak etnické, tak ženské. Volební účast ovšem byla zaznamenána přibližně o 65 % nižší, než se očekávalo, a to zejména kvůli obavám, že povstalecké Národní síly pro osvobození (FNL), poslední aktivní hutuská povstalecká skupina, zaútočí na volební místnosti. FNL měla na svědomí řadu útoků během nedávných místních voleb. Ve volebních místnostech proto bylo rozmístěno celkem 2 700 jednotek OSN, místní policie a vojáků, díky čemuž volby proběhly v relativním klidu. Operace OSN v Burundi (ONUB) uvedla, že nebyly zaznamenány žádné stížnosti na zastrašování. Dne 16. srpna 2005 Národní shromáždění v **Burundi** překonalo další výjimečný milník tím, že zvolili jako předsedkyni Immaculée Nahayo, která se tak stala vůbec první ženou, která kdy v Burundi tuto funkci zastávala (Inter-Parliamentary Union, 2008a).

Před volbami v roce 2010 vznikala ve vládě patová situace, kde politici strany Hutuů, která zrovna měla většinu jak ve vládě, tak v Národním shromáždění, museli řešit situaci se svým lídrem, který byl obviněn z toho, že pořádá náborů rebelů, což vede k destabilizaci státu. Tato samá strana CNDD-FDD (Národní rada na obranu demokracie – Síly na obranu demokracie) poté vyhrála komunální volby, což se nelíbilo opozici, a ta tak požadovala opakování voleb, to ovšem bylo komisí zamítnuto. Na základě toho se opoziční strany rozhodly bojkotovat volby. I přes všechny politické nástrahy se zvyšuje procento žen v politice a začínají se řešit témata jako udržitelný a harmonický rozvoj, oživení ekonomiky, lepší životní prostředí, kvalitnější zdravotní péče apod. (Inter-Parliamentary Union, 2008a).

Volby v roce 2015 následovaly po pokusu o převrat dne 15. května. Převratu předcházely násilné protesty poté, co prezident Pierre Nkurunziza (CNDD-FDD) oznámil, že bude v prezidentských volbách v roce 2015 kandidovat. V zemi se stupňovalo násilí a přední tváře strany CNDD-FDD začaly prchat do exilu. Podle OSN uprchlo kvůli násilí ze země 140 000 lidí. I přes to všechno vidíme stále se zvyšující počet žen v politice. Nutno dodat, že pokud kvóty nejsou naplněny, je aktivně využívána kooptace.

Politická situace se stále zhoršuje, k čemuž přispěla i drobná změna ústavy, která upravuje prezidentský mandát, kdy již může kandidovat i potřetí. I tak se ale

opět podařil zvýšit počet žen v politice. Zajímavým námětem pro příští práce by mohlo být, jestli útky předních mužských osobností vytváří lepší podmínky pro ženy. Bohužel s daty, které jsou dostupné z ČR, toto nelze potvrdit. Nelze upřít i snahu mezinárodních organizací, jako například UN Women, která pomáhá ženám překonat tyto politické šoky, spolupracuje s vládou a pomáhá nastolit mír.

Bohužel i přes zvyšování počtu žen v politice, jsou ženy neustále terčem sexuálního nebo fyzického násilí. Podle vládního průzkumu provedeného v roce 2017 zažilo 36 % burundských žen ve věku 15–49 let alespoň jednou v životě fyzické násilí. V 57 % těchto případů bylo násilí způsobeno manželem nebo intimním partnerem ženy. Průzkum také ukázal, že 23 % žen ve stejné věkové skupině zažilo sexuální násilí (WHO, 2023).

Ačkoliv ústava z roku 1963 v **Kenii** stanovuje dvě komory parlamentu, strana KANU za své vlády Senát zrušila, a tak jsou toto první volby od 60. let minulého století, kde se opět volí do obou komor parlamentu, což je příležitost pro ženy vzhledem k povinným kvótám i do senátu. Samozřejmě i tyto volby provázelo volební násilí. Horší situace ovšem nastala v roce 2017, kdy opět nastala komplikace při prezidentských volbách, kde vyhrál Kenyatta, což vyvolalo dva dny protestů, proto opoziční kandidát Odinga požadoval opakování voleb z důvodu údajné manipulace s výsledky. Ovšem ještě před uskutečněním dalších voleb Odinga odstoupil, čímž chtěl poukázat na špatný volební systém a nutnou reformu. Rok 2022 přináší novinku v podobě jmenovaných žen, parlament revidoval počet svých poslankyň na 82. Politické strany tedy nominují šest (místo pěti) žen (Inter-Parliamentary Union, 2008b). Bohužel i přes značné úspěchy žen ve volbách, stále se jim nedaří dosáhnout alespoň 30 %, které by byly v souladu s cílem OSN, jak je již zmíněno výše. I když se procenta žen v politice zvedají, velkým úspěchem jsou důležité kroky v prosazování rovnosti žen a mužů přijetím zákonů o domácím násilí, sexuálních deliktech, zřízením afirmačních fondů pro podniky vedené ženami a zvýšením zastoupení žen ve veřejných a volených funkcích (UN Women, 2023).

V předchozích volbách ve **Rwandě**, které se konaly v roce 2003, získala Rwandská vlastenecká fronta (FPR) prezidenta Kagameho a její spojenci celkem 40 z 53 přímo volených křesel. Sociálnědemokratická strana (PSD) a Liberální strana (PL) získaly šest křesel. Ačkoli se tyto dvě strany považují za opoziční, v prezidentských volbách v roce 2003 podporovaly pana Kagameho. V dalších

volbách se očekávalo, že FPR, místními nazývaná "Inkotanyi" (nepřemožitelní), získá v novém zákonodárném sboru jasnou většinu. Prezident Kagame tvrdil, že demokracie více stran je klíčem k rozvoji země, ale ani tak represe nepřestaly. Volební pozorovatelská mise Evropské unie, která vyslala více než 60 pozorovatelů, pochválila zemi za dobře připravené, spořádané a úspěšné volby. FPR a její spojenci získali 42 z 53 přímo volených křesel (Inter-Parliamentary Union, 2008c).

V uplynulých dvou desetiletích charakterizovaly **rwandský** politický prostor pomlouvačné kampaně, zastrašování, zmizení a cílené vraždy. Rwandská vlastenecká fronta (RPF) upevnila svou kontrolu nad rwandským politickým systémem a ponechala jen malý prostor pro politickou opozici, ačkoliv ústava vyznává vícestranický systém, jak je řečeno výše. Nesouhlasné hlasy, ať už v politice, médiích nebo občanské společnosti, byly systematicky umlčovány. Rwandská vláda často používá argumenty boje proti rozdělování společnosti jako výmluvu pro omezování občanského prostoru. Pokud se objeví opoziční strana, která by chtěla kandidovat, Kagameho režim vždy najde nějakou záminku, proč opozici uvěznit, nebo dokonce popravit, většinou jsou obviněni ze spiknutí proti vládě, nebo z podpory genocidy a terorismu (Amnesty International, 2017). Je zapotřebí zmínit, že prezident Kagame zatím vždy podezřele vyhrál s více jak 90 % hlasů. V roce 2003 měl 95 % hlasů, v roce 2010 měl 93 % hlasů a v roce 2017 měl 98,7 % hlasů (IFES, 2017).

Ve Rwandě je však stále třeba pracovat na dosažení rovnosti žen a mužů. V roce 2018 uvedlo 23,5 % žen ve věku 15-49 let, že byly v předchozích 12 měsících vystaveny fyzickému a/nebo sexuálnímu násilí ze strany současného nebo bývalého intimního partnera. V prosinci 2020 bylo k dispozici pouze 39,4 % ukazatelů potřebných ke sledování cílů udržitelného rozvoje z hlediska rovnosti žen a mužů, přičemž nedostatky byly v klíčových oblastech, zejména: neplacená péče a práce v domácnosti a dovednosti v oblasti informačních a komunikačních technologií. Kromě toho v mnoha oblastech, jako je gender a chudoba, fyzické a sexuální obtěžování, přístup žen k majetku (včetně půdy) a gender a životní prostředí, chybí srovnatelné metodiky pro regulérní monitorování. Odstranění těchto nedostatků v genderových datech je zásadní pro dosažení závazků souvisejících s cíli udržitelného rozvoje v oblasti rovnosti žen a mužů ve Rwandě (UN Women, 2021).

Při **porovnání** těchto tří států je jednoznačné, že Rwanda má nejvíce ženských zástupkyň. Také prodělala největší skok ze 17 % zastoupení žen na 49 % zastoupení. Je vidět, že zastoupení žen v roce 2013 znovu stoupl, ale v roce 2018 kleslo, nejedná se ale o výrazný pokles. Za to jak Burundi, tak Keňa se těší pouze zvyšování žen v parlamentu. Ovšem na rozdíl od Rwandy se nejedná o tak významný nárůst. Burundi zvýšila počet žen v parlamentu o 21 %. Ačkoliv se nejedná o takový skok, stát Burundi prozatím pokaždé splnilo zadanou kvótu. To ovšem nelze říct o Keni, kde se ještě ani jednou nepodařilo splnit stanovenou kvótu. Keňa má ve své ústavě vyhrazeno 82 mandátů z 290 pro ženy, přičemž se jim nedaří kvótu naplnit. Ovšem už v ústavě dál nezavádí, jakým způsobem by ženy měly obsadit zbylý počet mandátů, aby byl pokrytý rozdíl. Proto se lze domnívat, že právě tato nejasnost může mimo jiné snižovat počet žen v parlamentu. Mezi další aspekty lze určitě zařadit neutuchající volební násilí, které je často mířené proti ženám. Ty však nemají dostatek prostředků ho omezit. Také byly volby v roce napadeny z manipulace, což může snižovat ochotu kandidovat, zvláště pokud to znamená vystavit se již zmiňovanému fyzickému i sexuálnímu násilí. Ačkoliv procenta žen v parlamentech těchto zemí stoupají, bohužel to neznamená, že se tím úměrně rozvíjí i politika pro ženy. Ačkoliv to není cílem této práce, je to další aspekt, který může ovlivnit vůli žen na politice participovat. Zajímavé je také sledovat počet stran ve vládě. Zatímco v Keni, kde je multipartismus, nejsou kvóty pravidelně naplňovány, ve Rwandě, kde vládne pouze jedna strana jsou bohatě překročeny a v Burundi, kde zatím každé volby vyhrála strana CNDD-FDD a měla pokaždé více jak $\frac{3}{4}$ křesel v parlamentu také zvyšuje počet žen v parlamentu i přes nepříznivou situaci ve státě. Svou úlohu ve Rwandě také může hrát genocida, a to hned ze dvou důvodů. Prvním důvodem je, že při genocidě zemřelo více jak $\frac{3}{4}$ Tutsiů, což značně oslabilo obyvatelstvo, a tak se tím naskytlo více politických příležitostí pro ženy. Druhý pohled je ze strany diplomatů, kteří věří, že to jsou právě ženy, které do politiky vnášejí umírněnější jednání a jsou tak pojímány jako součást prevence proti masakrům, kterým se snaží stát předejít. Například Nelson Mandela si od začátku svého předsednictví uvědomoval, že role žen na politickém rozhodovacím jevišti přispívá k posilování demokratických hodnot státu a v konečném důsledku přispívá k udržitelnému mírovému a rozvojovému úsilí státu (Rezai, 2016).

3.5 Výhody a nevýhody volebních kvót v Burundi, Keni a Rwandě

V teoretické části byly představeny obecné výhody a nevýhody genderových volebních kvót, ale tato kapitola je zaměřena na pár konkrétních výhod a nevýhod, které vyplývají přímo z těchto tří států.

Aplikace volebních kvót má samozřejmě své **výhody**, ať už se jedná o jakýkoliv region. Jak již bylo zmíněno v teoretickém rámci práce, ženy mají právo být zastoupeny stejně tak jako muži, aby mohly hájit své zájmy. Jak nám graf z předešlé kapitoly potvrzuje, volební kvóty jsou rozhodně účinné a ženy tak mají větší šanci se podílet na politice, než kdyby kvóty zavedeny nebyly. Další výhodou je, že africké ženy mohou aplikovat své zkušenosti, které jsou v politickém diskurzu potřebné. Mnoho mužů politiků si uvědomuje roli žen nejen v politice. Jednání žen se ukázalo jako mírovější, podporující demokracii a rozvoj státu. Pozitivní také je, že ženy mají větší motivaci začít, ale hlavně dokončit svá studia, protože věří, že se jim pak bude dařit lépe, a to nejen v politice. Některé ženy vypověděly, že na základě nedostatku jejich vzdělání ztrácely sebedůvěru, což ovlivnilo jejich vystupování a staly se tak méně důvěryhodnými. Tudiž kvóty napomáhají větší gramotnosti.

Nevýhodou kvót může být nastavení samotné hranice. Všechny tyto tři africké země mají povinnost obsadit 30 % mandátů parlamentu ženami. Rwanda jako jediná tuto hranici překračuje s velikým rozdílem. Keňa dodnes není schopná hranici naplnit a Burundi ji překračuje o 8 % nyní. Teoretici mají za to, že tato hranice nemusí být vnímána jako minimální, ale jako nutné zlo, tedy maximum. Další nevýhodou je to, že například v případě Rwandy může situace žen v politice zastíňovat politickou situaci v zemi, kde se reportéři při volbách soustředí spíše na počet žen než například na volební podvody.

Závěr

V rámci teorie byly předvedeny nejvýznamnější koncepty nejen politické reprezentace, ale především reprezentace žen. Ačkoliv je obtížné definovat tak obsáhlý pojem, lze se zaměřit na čtyři hlavní druhy reprezentace, a to formální, deskriptivní, substantivní a symbolickou. Důležitou otázkou také bylo, jestli ženy vlastně vůbec potřebují, aby jejich zájmy byly hájeny, mají odlišné zájmy od mužů? Odpověď je ano, mají odlišné zájmy a je třeba je reprezentovat. Je dokázáno, že čím více žen v parlamentu usedne, tím spíše bude věnována pozornost ženským tématům. Už jen samotná účast žen je základním předpokladem pro rovnost mužů a žen. Teorie reprezentace také představila faktory, které ovlivňují počty žen v politice. Těmito faktory mohou být kulturní a sociální aspekty, vzdělání a ekonomická situace, etnická nerovnost, podpora organizací a hnutí a také volební a politické systémy.

Druhá část teorie byla zaměřená na volební kvóty, což jsou opatření pro rovné příležitosti. Ty mají napomáhat zrychlenému navýšení počtu žen a menšin nejen v politických institucích, ale také ve vzdělávání nebo zaměstnání. Volební kvóty mají své výhody i nevýhody, ale snad nejdiskutovanější téma, které s kvótami souvisí je rovnost. Buď na kvóty lze nahlížet jako na rovnost příležitostí, což je klasické liberální pojetí, kdy se uznáním volebního práva pro ženy odstranily překážky pro jejich participaci a není třeba dělat víc. Nebo je na kvóty možno nahlížet jako na rovnost výsledků. Má se za to, že odstranění jedné překážky v podobě volebního práva nestačí pro spravedlivé zastoupení žen, protože jak bylo již několikrát zmíněno, ženy musejí překonat více překážek, jako chybějící vzdělání, etnikum apod. V tomto případě to jsou právě volební kvóty, které pomáhají všechny tyto nástrahy překonat.

Analytická část již přináší slibované srovnání. Všechny tři státy měly těžké začátky. Všechny je provázejí etnické konflikty, které ve Rwandě a Burundi vyústily až v genocidu. Keňa je na rozdíl od Rwandy a Burundi více rozmanitá, co se týká etnik. Tyto státy mají společný jednostranický systém, kterým si všichni prošly, ovšem jen Keňa se z něj vymanila a je to tak jediný stát, z těchto tří, který v současnosti zavedl multipartismus. Státy si prošly naprosto rozdílným vývojem volebního systému. Ani Rwanda s Burundi neměly podobný vývoj. Burundi zavedla jednokomorový parlament, zatímco Keňa dvoukomorový. Rwanda měla již

před zavedením kvót poměrně slušné zastoupení žen v parlamentu, to se ale nedá říct o Burundi ani o Keni. Ačkoliv ve všech státech zastoupení žen stoupalo. V tomto období Keňa i Burundi přešly na multipartismus.

V současné době se jedná o bikameralismy, kde je v každém státu ve všech komorách 30 % genderová kvóta. Keňa nspecifikuje, jak postupovat v situaci, kdy není kvóta naplněna, za to Burundi má přesný postup. Rwanda na druhou stranu má volební systém promyšlený tak, že tato situace prakticky nastat nemůže. Současné výsledky prokazují, že kvóty jsou účinné a ve všech těchto státech zastoupení žen stoupá, vyjma malé odchylky u Rwandy, kde ale nejde o žádný zásadní pokles. Rwanda s Burundi nemají problém kvóty pokaždé naplnit, ovšem Keně se to nepodařilo ještě ani jednou.

Jak již bylo řečeno v úvodu práce, cílem je zodpovědět výzkumnou otázku: „Jak se změnila politická reprezentace žen v Keni, Burundi a Rwandě po zavedení volebních kvót, jsou kvóty pravidelně naplňovány a pokud ne, co tuto situaci může způsobovat?“. Bezesporu lze říct, že volební kvóty zásadně urychlily zvyšování reprezentace žen v politice. Například politická reprezentace žen ve Rwandě se hned první rok po zavedení kvót zvedla o 32 %. V Keni se ovšem kvótu naplnit dlouhodobě nedaří a na základě teoretické části lze zformulovat proč. Za prvé je tu podstatná nejasnost v ústavě a to, jak postupovat v případě, že se kvóta nenaplní. Za druhé je tu problém s volebním násilím, kdy jsou nejenom ženy často pronásledovány a mnohokrát i napadeny. Za třetí byly minulé volby napadeny z manipulace, což samozřejmě může ovlivňovat ochotu participovat, obzvlášť pokud musí ženy čelit násilí zmiňovanému výše. Aby ale nebyly v případě Rwandy přisuzovány kvótám všechny zásluhy, je nutné připomenout, že po genocidě odehrávající se v roce 1994 mnoho mužů, žen a dětí zemřelo, nebo emigrovalo. Tudíž v těchto letech tvoří ženy a dívky přibližně 70 % tamní společnosti, a tak jim v podstatě ani nezbyvalo nic jiného než se starat o vlastní rodiny, což doposud zajišťoval manžel nebo rodina. Dalším zajímavým aspektem, kterému lze přisuzovat úspěch v případě Rwandy a Burundi, a neúspěch v případě Keni, je počet stran ve vládě. Nelze si nevšimnout, že výše zmiňované jednostranické nemají problém naplnit kvóty, což se pře s informacemi, které potvrzuje teorie. Ta předpokládala, že jednostranický systém bude ženy spíše omezovat. Zatímco v Keni, kde je multipartismus ještě kvóty nebyly naplněné ani jednou. První tři státy s největším zastoupením žen jsou také jednostranické.

Ačkoliv se práce zabývá často diskutovaným tématem, její hlavní přínos je v pozorování vnějších vlivů na volební kvóty. Tedy co přesně zapříčinilo, že se situace vůbec začala v těchto státech řešit. Odpovídá na otázky, jak jsou vlastně aplikovány a jestli jsou vynučovány. Ale především analyzuje, proč nejsou kvóty naplněny, i když jsou zavedeny. Velmi důležitým poznatkem je, dle autorčina názoru, vztah mezi stranickými systémy a reprezentací žen.

Zkoumání vztahu mezi stranickými systémy a reprezentací žen by byl velmi dobrý krok, jak navázat na tuto práci, jelikož mnoho odborné literatury se tomu prozatím nevěnuje. Lze jednostranické systémy považovat za jistotu pro ženy? Nejedná se ale o jediný námět, který lze na tuto práci navázat. Samozřejmě je možné ke komparaci přidat další státy, ale zajímavější by bylo zkoumat, jestli ženy političky, které se dostanou do parlamentu, mají zároveň možnost dostat se případně i do vlády. Pak by bylo místo počtu žen ve vládě také zajímavé řešit, jestli tyto ženy pak dělají politiku, která má ženským právům pomáhat, například podpora rozvodů, potratové politiky, dědictví apod.?

Prameny a literatura

Prameny

Amnesty International (2017). *Elections in Rwanda*. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2017/09/rwandas-repressive-tactics-silence-dissent-before-elections/> Citováno: 4.12.2023

BBC. (2022, 11 4). *Burundi profile*. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/world-africa-13087604> Citováno dne: 23.5.2023

Burundi. (1998). *Constitution de Burundi 1998*. Dostupné na: <https://www.refworld.org/docid/452d025f4.html> Citováno dne: 23.5.2023

Freedomhouse. (2023). *Rwanda*. Dostupné na: <https://freedomhouse.org/country/rwanda/freedom-world/2023> Citováno: 4.12.2023

IFES. (2017). *Republic of Rwanda*. Dostupné na: <https://www.electionguide.org/elections/id/2697/> Citováno: 4.12.2023

Inter-Parliamentary Union. (2008a). *Burundi (National Assembly)*. Dostupné na: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2049_arc.htm Citováno dne: 23.5.2023

Inter-Parliamentary Union. (2008b). *Kenya (National Assembly)*. Dostupné na: http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2167_arc.htm Citováno dne: 23.5.2023

Inter-Parliamentary Union. (2008C). *Rwanda (National Assembly)*. Dostupné na: http://archive.ipu.org/english/parline/reports/2265_arc.htm Citováno dne: 23.5.2023

Inter-Parliamentary Union. (2012). *Increased women's political participation still dependent on quotas*. Dostupné na: <https://www.ipu.org/news/press-releases/2013-03/increased-womens-political-participation-still-dependent-quotas-2012-elections-show> Citováno dne: 23.5.2023

Inter-Parliamentary Union. (2023). *Global and regional averages of women in national parliaments*. Dostupné na: https://data.ipu.org/women-averages?month=5&year=2023&op=Show+averages&form_build_id=form-zxI7P4L73CxZqKMa0QbOZs9cg4USnw_uvFN-5E115Kc&form_id=ipu__women_averages_filter_form Citováno: 23.5.2023

Kenya. (1963). *The Constitution of Kenya 1963*. Dostupné na: http://kenyalaw.org/kl/fileadmin/pdfdownloads/1963_Constitution.pdf Citováno: 23.5.2023

Kenya. (2010). *The Constitution of Kenya 2010*. Dostupné na: <http://www.kenyalaw.org:8181/exist/kenyalex/actview.xql?actid=Const2010> Citováno: 23.5.2023

La Présidence De La République Burundi. (2005). *La Constitution*. Dostupné na: <https://www.presidence.gov.bi/le-burundi/constitution/> Citováno dne: 23.5.2023

La Présidence De La République Burundi. (2023). *Code electoral*. Dostupné na: <https://www.presidence.gov.bi/2014/06/03/loi-n120-du-3-juin-2014-portant-revision-de-la-loi-n122-du-18-septembre-2009-portant-code-electoral/> Citováno dne: 23.5.2023

Ndayizeye, J. B. (2022). *Background*. Assemblée Nationale du Burundi. Dostupné na: <https://assemblee.bi/spip.php?article420> Citováno dne: 23.5.2023

Republika Rwanda. (2003). *Ústava*. Dostupné na: <https://faolex.fao.org/docs/pdf/rwa128551.pdf> Citováno: 4.12.2023

Republika Rwanda. (2014). *The combined 7th, 8th and 9th periodic report on the implementation by rwanda of the convention on the elimination of all forms of discrimination against women*. Dostupné na: <https://www.minijust.gov.rw/index.php?eID=dumpFile&t=f&f=10504&token=6c66428e18ef4d25898d541726723ef08fa15f02> Citováno: 4.12.2023

République du Burundi. (1997). *Rapport mondial sur le développement humain 1997*. Dostupné na:
<https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1997frcompletepdf.pdf> Citováno:
4.12.2023

République du Burundi. (2019). *Rapport national sur le développement humain 2019*. Dostupné na:
https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/bi/RNDH-Burundi-2019_Final-Web.pdf Citováno: 4.12.2023

The World Bank. (2022a). *Literacy rate, adult female (% of females ages 15 and above) - Sub-Saharan Africa*. Dostupné na:
<https://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.FE.ZS?locations=ZG>
Citováno: 23.5.2023

The World Bank. (2022b). *Proportion of seats held by women in national parliaments (%)*. Dostupné na:
<https://data.worldbank.org/indicator/SG.GEN.PARL.ZS> Citováno dne: 23.5.2023

United Nations. (1993). *Reporting status for Rwanda*. Dostupné na:
https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/countries.aspx?CountryCode=RWA&Lang=EN Citováno: 4.12.2023

United Nations. (2000a). *Initial report of state Burundi*. Dostupné na:
<https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw24/cedawcbdi1.pdf> Citováno:
4.12.2023

United Nations. (2000b) *Initial report of state Kenya*. Dostupné na:
<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/342/51/IMG/N0034251.pdf?OpenElement>
Citováno: 4.12.2023

United Nations. (2010). *Literacy has empowering effect on women, UN officials say*. Dostupné na: <https://news.un.org/en/story/2010/09/350122> Citováno: 23.5.2023

United Nations. (2023). *According to the UN Women - IPU "Women in Politics 2023" Map: Women's participation in politics is still far from equality* Dostupné na: <https://turkiye.un.org/en/224322-according-un-women-ipu-women-politics-2023-map-womens-participation-politics-still-far> Citováno: 23.5.2023

UN Women. b.r. *Political participation of women*. Dostupné na: <https://asiapacific.unwomen.org/en/focus-areas/governance/political-participation-of-women> Citováno: 23.5.2023

UN Women. (2009). *CEDAW*. Dostupné na: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/> Citováno: 4.12.2023

UN Women. (2020). *Kenya*. Dostupné na: <https://africa.unwomen.org/en/where-we-are/eastern-and-southern-africa/kenya> Citováno: 23.5.2023

UN Women. (2021). *Rwanda*. Dostupné na: <https://data.unwomen.org/country/rwanda> Citováno: 4.12.2023

UN Women. (2023). *Leadership and political participation*. Dostupné na: https://africa.unwomen.org/en/what-we-do/leadership-and-political-participation_africa Citováno: 23.5.2023

WHO. (2023). *In Burundi, health at the heart of the fight against gender-based violence*. Dostupné na: <https://www.afro.who.int/countries/burundi/news/burundi-health-heart-fight-against-gender-based-violence> Citováno: 23.5.2023

Literatura

Arieff, A. (2010). *Sexual violence in African conflicts*. Congressional Research Service. Dostupné na: <https://genderlinks.org.za/wp->

content/uploads/imported/articles/attachments/13724_sexual_violence_in_african_conflicts.pdf Citováno: 4.12.2024

Atkinson, D., Dallin, A., & G. W. Lapidus, eds. (1977). *Women in Russia*. Stanford, Cal: Stanford University

Baldez, L. (2006). The pros and cons of gender quota laws: What happens when you kick men out and let women in?. *Politics & Gender*, 2(1), 102-109. Dostupné na: <https://www.cambridge.org/core/journals/politics-and-gender/article/pros-and-cons-of-gender-quota-laws-what-happens-when-you-kick-men-out-and-let-women-in/89EC2EA6179F6B8B8448CC71326FC12B> Citováno: 4.12.2023

Barrett, H. (1995). Women in Africa: The Neglected Dimension in Development. *Geography*, 80(3), 215–224. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/40572666> Citováno: 4.12.2023

Bell-Fialkoff, A. (2003). *Etnické čistky: Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. Praha: Práh.

Berry, M., Bouka, Y., & Kamuru, M. (2021). Implementing Inclusion: Gender Quotas, Inequality, and Backlash in Kenya. *Politics & Gender*, 17(4), 640-664. Dostupné na: doi:10.1017/S1743923X19000886 Citováno: 4.12.2023

Bhalotra, S., Clots-Figueras, I., & Iyer, L. (2018). Pathbreakers? Women's electoral success and future political participation. *The Economic Journal*, 128(613), 1844-1878. Dostupné na: <https://ideas.repec.org/a/wly/econjl/v128y2018i613p1844-1878.html> Citováno dne: 23.5.2023

Birch, A. H. (1972). *Representation*. New York: Praeger

Bosha, S. L. (2014). Quota Systems and Women Political Leadership Development in Africa. *Journal of African Union Studies*, 3(2/3), 103–114. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/26893867> Citováno dne: 23.5.2023

Brown, B., Freedman, A., Katz, H. & Price, A. (1977). *Women's Rights and the Law: The Impact of the ERA on State Laws*. New York: Praeger.

Burnet, J. E. (2011). Women have found respect: Gender quotas, symbolic representation, and female empowerment in Rwanda. *Politics & Gender*, 7(3), 303-334. Dostupné na:

<https://www.cambridge.org/core/journals/politics-and-gender/article/women-have-found-respect-gender-quotas-symbolic-representation-and-female-empowerment-in-rwanda/9591DD720A7A606928E1F5287668B465> Citováno: 4.12.2023

Bush, S. S. (2011). International politics and the spread of quotas for women in legislatures. *International Organization*, 65(1), 103-137. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/23016105> Citováno dne: 23.5.2023

Clayton, A. (2021). How do electoral gender quotas affect policy?. *Annual Review of Political Science*, 24, 235-252. Dostupné na: <https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev-polisci-041719-102019> Citováno dne: 23.5.2023

Constitutionnet. (2016). *Constitutional history of Rwanda*. Dostupné na: <https://constitutionnet.org/country/rwanda> Citováno: 4.12.2023

Dahlerup, D. (2005). Increasing Women's Political Representation: New Trends in Gender Quotas. In Julie Ballington and Azza Karam, *Women in Parliament: Beyond Numbers*. 141-153. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA).

Deaux, Kay (1976). *The Behavior of Women and Men*. Monterey, California: Wadsworth.

Diamond, I. (1977). *Sex roles in the state house*. New Haven: Yale University Press.

Dogo, S. A. (2014). The Nigerian patriarchy: when and how. *Cultural and religious studies*, 2(5), 263-275. Dostupné na: <http://www.davidpublisher.com/Public/uploads/Contribute/554883203bc54.pdf>
Citováno dne: 23.5.2023

Dubow, S. (2014). *Apartheid, 1948-1994*. Oxford: OUP Oxford.

Eisenstein, Z., R. (1979). *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*. New York: Monthly Review Press.

Elazar, D. J. (1966). *American federalism: a view from the states*. New York: Thomas Y. Crowell.

Evans, S. (1980). *Personal Politics: The Roots of Women's Liberation in the Civil Rights Movement and the New Left*. New York: Random House.

Fjelde, H., & Höglund, K. (2016). Electoral Institutions and Electoral Violence in Sub-Saharan Africa. *British Journal of Political Science*, 46(2), 297–320. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/43821277> Citováno dne: 23.5.2023

Fraenkel, J. (2006). The impact of electoral systems on women's representation in Pacific parliaments. *A Woman's Place is in the House—the House of Parliament*, 57-106. Dostupné na: https://iknowpolitics.org/sites/default/files/report_120and202_-_the_impact_of_electoral_systems_57_-_106.pdf Citováno dne: 23.5.2023

Gelnarová, J. (2010). Reprezentace žen v politice z pohledu politické teorie aneb „Co všechno znamená, když se řekne, že ženy jsou v politice podreprezentovány?“ *Acta Politologica*, Vol. 2, No. 2, s. 120-135. Dostupné na: <https://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00073.pdf> Citováno dne: 23.5.2023

Genovese, M.A. (2013). *Women as political leaders: Studies in gender and governing*. New York: Routledge.

Goldsmith, A. A. (2015). Electoral violence in Africa revisited. *Terrorism and Political Violence*, 27(5), 818-837. Citováno dne: 23.5.2023

Goldstein, L. F. (1979). *The Constitutional Rights of Women: Cases in Law and Social Change*. New York: Longman.

Gordon, L. (1976). *Woman's Body, Woman's Right: A Social History of Birth Control in America*. New York: Viking.

Havelková, H. (2008). Cesta do hlubin genderové politické kultury: Příklad kritické analýzy ideologie. *Gender rovné příležitosti výzkum*, 9(01), 1-7. Citováno dne: 23.5.2023

Heywood, A. (2014). *Global politics*. Londýn: Bloomsbury Publishing.

Hill, D. B. (1981). Political Culture and Female Political Representation. *The Journal of Politics*, 43(1), 159–168. Dostupné na: <https://doi.org/10.2307/2130244>
Citováno dne: 23.5.2023

Hloušek, V., & Kopeček, L. (2007). *Demokracie: teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepřátelé a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav.

Hoecker, B. (2006). Politische Partizipation: systematische Einführung. Politische Partizipation zwischen Konvention und Protest. *Eine studienorientierte Einführung*, 3-20. Dostupné na: <https://www.gesine-fuchs.net/site/assets/files/1096/fuchs-partizipation-deutschland2006.pdf> Citováno: 4.12.2023

Hughes, M. M., Paxton, P., Clayton, A. B. & Zetterberg, P. (2019). Global gender quota adoption, implementation, and reform. *Comp. Politics* 51(2):219–38
Citováno dne: 23.5.2023

Chen, L. J. (2010). Do gender quotas influence women's representation and policies?. *The European Journal of Comparative Economics*, 7(1), 13-60.
Dostupné na: https://econpapers.repec.org/article/liuliucej/v_3a7_3ay_3a2010_3ai_3a1_3ap_3a13-60.htm Citováno dne: 23.5.2023

Kamatali, J. M. (2015). Rwanda: Balancing gender quotas and an independent judiciary. In *Gender and the Judiciary in Africa* (pp. 137-153). Routledge.
Dostupné na: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2582979
Citováno: 4.12.2023

Kennedy, D. M. (1970). *Birth Control in America: The Career of Margaret Sanger*. New Haven: Yale University Press

Kenworthy, L., & Malami, M., (1999). Gender Inequality in Political Representation: A Worldwide Comparative Analysis. *Social Forces* 78(1):235-68.
Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/3005796> Citováno dne: 23.5.2023

Klíma, J. (2012). *Dějiny Afriky: vývoj kontinentu, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

Kuperman, A. J. (2000). Rwanda in Retrospect. *Foreign Affairs*, 79(1), 94–118.
Dostupné na: <https://doi.org/10.2307/20049616> Citováno: 4.12.2023

Lane, Robert. (1959). *Political Life*. Glencoe: Free Press.

McCann, J. (2013). Electoral quotas for women: An international overview. https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp1314/ElectoralQuotas Citováno: 20.5.2023

Medie, P. A. (2019). *Women and violence in Africa*. Oxford Research Encyclopedia of African History. Dostupné na: <https://oxfordre.com/africanhistory/display/10.1093/acrefore/9780190277734.001>

.0001/acrefore-9780190277734-e-567?rskey=mKwr1z&result=76 Citováno dne:
4.12.2023

Moffett, H. (2006). These women, they force us to rape them: Rape as narrative of social control in post-apartheid South Africa. *Journal of Southern African Studies*, 32(1), 129-144. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03057070500493845> Citováno dne: 23.5.2023

Moore, G. & Shackman, G. (1996). "Gender and Authority: A Cross-National Study." *Social Science Quarterly* 77:273-88. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/3005796> Citováno dne: 23.5.2023

Moser, C. O. (1989) Gender planning in the Third World: meeting practical and strategic gender needs., *World Development*, 17, 11, pp. 1799-1825. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0305750X89902015>
Citováno dne: 23.5.2023

Ndikumana, L. (2022). The Participation of UPRONA Political Party in Legislative Elections Held in Burundi from 1961 to 2020. *Open Journal of Social Sciences*, 10(5), 186-200. Dostupné na: <https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=117217> Citováno: 4.12.2023

Nováková, A. (2017). Postavení žen v post-genocidní společnosti Rwandy. Plzeň: Fakulta filozofická, Západočeská Univerzita v Plzni. Diplomová práce.

Okin, S. M. (1979). *Women in Western Political Thought* (REV-Revised). Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt24hq74> Citováno dne: 23.5.2023

Pateman, C. (1979). *The Problem of Political Obligation: A Critical Analysis of Liberal Theory*. New York: John Wiley.

Paxton, P. (1997). Women in National Legislatures: A Cross-National Analysis. *Social Science Research* 26:442-64. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0049089X97906037>
Citováno dne: 23.5.2023

Paxton, P., Hughes, M. M., & Green, J. L. (2006). The International Women's Movement and Women's Political Representation, 1893-2003. *American Sociological Review*, 71(6), 898-920. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/25472436> Citováno dne: 23.5.2023

Paxton, P. & Kunovich, S. (2003). Women's Political Representation: The Importance of Ideology. *Social Forces* 81(5):87-114. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/3598139> Citováno dne: 23.5.2023

Pietila, H. & Vickers, J. (1990) *Making Women Matter: The role of the United Nations*. London: Zed

Pitkin, H. (1972). *The Concept of Political Representation*. Berkeley: University of California Press.

Poskočilová, Petra. (2012). *V parlamentu i v čele státu: ženy v politice Latinské Ameriky*. Ústav Mezinárodních vztahů Praha. Dostupné na: <https://www.iir.cz/v-parlamentu-i-v-cele-statu-zeny-v-politice-latinske-ameriky> Citováno: 25.5.2023

Powley, E. (2005). Rwanda: Women Hold Up Half the Parliament. In Julie Ballington and Azza Karam, *Women in Parliament: Beyond Numbers*. 154-163. Stockholm: International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA).

Ratele, K. (2009). Apartheid, anti-apartheid and post-apartheid sexualities. *The prize and the price: Shaping sexualities in South Africa*, 290-305. Dostupné na: https://www.academia.edu/download/30470451/The_Prize_and_the_Price_-_Shaping_Sexualities_in_South_Africa.pdf#page=298 Citováno dne: 23.5.2023

Rezai, A. (2016). Challenging Gendered Politics: The Impact of One-Party Systems on Women's Political. *Issue: Global Societies Journal*, 4. Dostupné na: https://gsj.global.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.gisp.d7_gs-2/files/sitefiles/Rezai.pdf Citováno: 4.12.2023

Rule, W. (1981). Why Women Don't Run: The Critical Contextual Factors in Women's Legislative Recruitment. *Western Political Quarterly* 34:60-77. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/106591298103400106> Citováno dne: 23.5.2023

Sachs, A., & Hoff J. W. (1979). *Sexism and the Law: Male Beliefs and Legal Bias in Britain and the U.S.* New York: Free Press.

Sanbonmatsu, K. (2003). Gender-Related Political Knowledge and the Descriptive Representation of Women. *Political Behavior*, 25(4), 367–388. Dostupné na: <http://www.jstor.org/stable/3657309> Citováno dne: 23.5.2023

Sanders, M. (2002). *Complicities: the intellectual and apartheid.* Durham: Duke University Press.

Sapiro, V. (1979). Sex and Games: On Oppression and Rationality. *British Journal of Political Science* 9: 385-408. Dostupné na: <https://www.jstor.org/stable/193536> Citováno dne: 23.5.2023

Sapiro, V. (1980). News from the Front: Inter-Sex and Intergenerational Conflict over the Status of Women. *Western Political Quarterly* 2: 260-77. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/106591298003300209> Citováno dne: 23.5.2023

Sapiro, V. (1981). Research Frontier Essay: When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women. *The American Political Science Review*, 75(3), 701–716. Dostupné na: <https://doi.org/10.2307/1960962> Citováno dne: 23.5.2023

Scott, Hilda (1974). *Women and Socialism: Experiences from Eastern Europe*. Boston: Beacon.

Sellström, T., Wohlgemuth, L., & Dupont, P. (1996). *Historical perspective: some explanatory factors*. Joint Evaluation of Emergency Assistance to Rwanda. Uppsala: The Nordic Africa Institute. Dostupné na: <https://www.oecd.org/derec/unitedstates/50189653.pdf> Citováno: 4.12.2023

Squires, J. (1999). *Gender in political theory*. 1st ed. Cambridge: Polity Press.

Steinfels, M. O. (1973). *Who's Minding the Children? The History and Politics of Day Care in America*. New York: Simon and Schuster.

Weeks, J. (1977). *Coming Out: Homosexual politics in Britain, from the Nineteenth Century to the Present*. London: Quartet.

Wolchik, S. L. (1979). The Status of Women in a Socialist Order: Czechoslovakia, 1948-78. *Slavic Review* 38: 583-602. Dostupné na: <https://www.semanticscholar.org/paper/The-Status-of-Women-in-a-Socialist-Order%3A-1948-1978-Wolchik/bd0ffd06e64ef68d8efa5a3e224ac35ed9148098> Citováno dne: 23.5.2023

Yoon, M.Y. (2011). Factors hindering 'larger' representation of women in parliament: The case of Seychelles. *Commonwealth and Comparative Politics* 4(1):98-114. Dostupné na: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14662043.2011.541116> Citováno dne: 23.5.2023

Záhořík, J. (2012). *Dějiny Rwandy a Burundi*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny